

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет економічних наук

Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь – бакалавр

На тему: **«ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТА ЇХ
АМОРТИЗАЦІЇ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ
СТАНДАРТАМИ ТА АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ»**

Спеціальності:

072 Фінанси, банківська справа та страхування

Коломієць Дар'я Валеріївна

Керівник: Івахненко С.В. доктор економічних
наук, професор

Рецензент: Коржик Л.Г.

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

«_____»

Секретар ЕК _____ Донкоглова Н.А.

«___» _____ 2025р.

Київ - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ.....	6
1.1 Поняття та класифікація основних засобів.....	6
1.2 Методи та підходи оцінювання вартості основних засобів на підприємстві за національними та міжнародними стандартами.....	12
1.3 Організація обліку основних засобів та відображення їх у звітності.....	22
Висновок до Розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2 ЕКОНОМІКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АМОРТИЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТА ЇЇ ОБЛІКУ.....	32
2.1 Методи амортизації основних засобів у системі бухгалтерського обліку.....	32
2.2 Облік та відображення у звітності амортизації основних засобів.....	40
2.2.1 Моделювання наслідків формального нарахування амортизації в умовах воєнного ризику засобами системної динаміки.....	45
2.3 Проблеми обліку амортизації основних засобів та шляхи їх вирішення.....	57
Висновок до Розділу 2.....	62
РОЗДІЛ 3 ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВА.....	64
3.1 Методи аналізу ефективності використання основних засобів на підприємстві	64
3.2 Організація контролю та аналізу ефективності використання основних засобів на підприємстві.....	75

3.2.1 Рекомендації щодо підвищення ефективності використання основних засобів ТОВ «КАНБУД».....	83
Висновок до Розділу 3.....	85
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90
Додаток А.....	97
Додаток Б.....	99
Додаток В.....	100
Додаток Г.....	102
Додаток Д.....	103
Додаток Е.....	105

ВСТУП

Актуальність теми. Основні засоби — це основа роботи будь-якого підприємства, особливо у будівельній сфері. Їхній технічний стан та ефективність використання напряду впливають на строки виконання робіт, обсяг витрат і загальний результат діяльності компанії. А в умовах воєнного ризику, економічної нестабільності та нестачі ресурсів це питання стає ще важливішим. Хоча ця тема вже досліджувалась багатьма українськими та зарубіжними науковцями, більшість із них вивчали її в умовах стабільної економіки. А Україні вже сьогодні потрібні практичні рішення, які враховують реальні ризики та обмеження.

Мета і задачі дослідження. Мета роботи — показати, як можна покращити управління основними засобами на підприємстві, спираючись на аналіз їхнього обліку, стану та амортизації. Для досягнення цієї мети були поставлені такі задачі:

- з'ясувати роль основних засобів у діяльності підприємства;
- описати, як ведеться облік та нараховується амортизація;
- проаналізувати ефективність використання основних засобів на конкретному прикладі;
- запропонувати конкретні шляхи для покращення ситуації;
- змодельовати динаміку амортизаційних втрат і можливості втручання у середовищі Stella Architect.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є основні засоби підприємства як частина його матеріально-технічної бази. Предметом дослідження є методи обліку, нарахування амортизації та оцінки ефективності використання основних засобів у практичній діяльності підприємства.

Методи дослідження. У роботі застосовано кілька методів, які допомагають краще розібратись у темі. Серед них — аналіз, порівняння та узагальнення. Вони дозволили впорядкувати інформацію, зрозуміти, як працюють основні засоби, та

виявити основні проблеми. Для практичного аналізу були розраховані фінансові коефіцієнти — зносу, рентабельності, фондівдачі, придатності тощо. За цим аналізом були оцінені зміни за три роки і зроблено висновки, наскільки ефективно використовуються основні засоби. Також використано моделювання у програмі Stella Architect. Саме такий інструмент обрано тому, що саме системна динаміка дозволяє показати динаміку змін і наслідки різних рішень у часі. Це важливо саме для теми амортизації в умовах воєнного ризику, тому що дозволяє побачити, як втрата доступу до активів може вплинути на прибуток і фінансові втрати.

Інформаційна база дослідження. Для виконання дослідження були використані: нормативно-правова база України у сфері бухгалтерського обліку та фінансів; статистичні матеріали; внутрішні звіти та фінансова звітність ТОВ «КАНБУД»; відкриті аналітичні бази; ресурси професійних порталів; наукові публікації українських та зарубіжних авторів з тематики обліку, амортизації та ефективності використання основних засобів.

Практичне значення одержаних результатів. Запропоновані висновки та рекомендації можна використати для покращення управління основними засобами на підприємствах. Дослідження допомагає краще зрозуміти, на які показники потрібно звертати увагу, коли оцінюють ефективність техніки, коли варто оновлювати обладнання та як організувати облік і контроль більш зручно.

Наукова новизна одержаних результатів. У роботі вперше запропоновано поєднання класичного коефіцієнтного аналізу та моделювання в Stella Architect для вивчення впливу амортизації та зносу на ефективність підприємства в умовах ризику. Така модель дозволяє дослідити, як зміни у технічному стані активів можуть впливати на втрати прибутку і яку роль можуть відігравати керівні рішення для запобігання таким втратам. Через такий підхід можна ширше подивитися на проблему й адаптувати отримані результати до потреб інших підприємств.

Ключові слова: основні засоби, амортизація, облік, міжнародні стандарти фінансової звітності, ефективність використання, системна динаміка.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

1.1 Поняття та класифікація основних засобів

Облік основних засобів є одним із ключових аспектів бухгалтерського обліку, так як ці активи становлять значну частину майна більшості підприємств та прямо впливають на його фінансові результати. Раціональне управління основними засобами забезпечує ефективність виробничих процесів, оптимізацію витрат та підвищення конкурентоспроможності підприємства. Водночас правильне відображення цих активів у фінансовій звітності є необхідним для достовірного представлення фінансового стану підприємства.

Національні та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку мають відмінності в підходах до визнання, оцінки та класифікації основних засобів. В Україні основні засоби обліковуються відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" (НП(С)БО 7) та Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні". У міжнародній практиці облік здійснюється відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 16 "Основні засоби" (МСБО 16).

З огляду на те, що МСФЗ є пріоритетними для підприємств, які ведуть міжнародну діяльність, їхні вимоги важливо враховувати при аналізі основних засобів.

Визначення основних засобів у різних стандартах має певні відмінності:

МСБО 16 "Основні засоби" визначає основні засоби як матеріальні активи, які використовуються для виробництва або постачання товарів, надання послуг, адміністративних цілей і очікується, що вони будуть експлуатуватися більше одного року. [1]

НП(С)БО 7 надає аналогічне визначення, але з певними особливостями: основні засоби в українському обліку включають активи, що використовуються у виробництві, постачанні товарів і наданні послуг, здаються в оренду або використовуються для адміністративних і соціально-культурних функцій. Важливим критерієм є строк корисного використання понад один рік або операційний цикл, якщо він довший за рік. [3]

Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" визначає основні засоби як матеріальні активи, що мають довгостроковий характер використання і підлягають амортизації. [4]

Також визначення основних засобів зазначено і в Податковому кодексі України: «Основні засоби - матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 20000 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 20000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік)» [5]

Для наочного відображення відмінностей між міжнародними та національними підходами до основних засобів доцільно подати інформацію у вигляді таблиці:

Таблиця 1.1 Порівняння МСБО 16 "Основні засоби та НП(С)БО 7 "Основні засоби"

Критерій	МСБО 16 "Основні засоби"	НП(С)БО 7 "Основні засоби"
Ціль стандарту	Визначає принципи обліку, оцінки, амортизації та знецінення основних засобів для складання достовірної фінансової звітності.	Встановлює правила визнання, оцінки та амортизації основних засобів у бухгалтерському обліку підприємств України.
Класифікація	Наводить класи основних засобів, такі як земля, будівлі, машини та обладнання, кораблі, літаки, транспортні засоби, меблі та приладдя, офісне обладнання, інші основні засоби.	Класифікує основні засоби за групами: будівлі, споруди та передавальні пристрої; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар; тварини; багаторічні насадження; інші необоротні матеріальні активи.
Оцінка після визнання	Дозволяється використання як моделі первісної вартості, так і моделі переоцінки. Переоцінка має проводитися регулярно.	Первісна вартість є основною моделлю. Переоцінка дозволена, але проводиться лише в окремих випадках.
Знецінення активів	Регулюється МСБО 36. Обов'язкове тестування на знецінення у разі ознак втрати корисності.	Визначається національними положеннями, знецінення проводиться лише в окремих випадках.
Методи амортизації	Гнучкі підходи до вибору методу амортизації відповідно до економічних обставин.	Фіксовані методи амортизації: прямолінійний, зменшення залишку, виробничий.
Регулюючий документ	МСБО 16 «Основні засоби», прийнятий IASB, використовується для міжнародної фінансової звітності.	НП(С)БО 7 «Основні засоби», затверджене Міністерством фінансів України, використовується для національного обліку.

Джерело: складено автором на основі даних [1, 2, 3, 4, 6].

Відмінності між МСБО 16 та НП(С)БО 7 не лише теоретичні, а й мають безпосередній вплив на практику ведення бухгалтерського обліку в Україні. Головною відмінністю є підхід до оцінки активів після визнання. МСБО 16 дозволяє підприємствам обирати між моделлю первісної вартості та переоцінки, що забезпечує гнучкість у відображенні реальної вартості активів у фінансовій звітності [1]. Водночас НП(С)БО 7 переважно орієнтується на первісну вартість, що у певних

випадках може суттєво викривляти фінансову інформацію, особливо в умовах інфляції або нестабільності ринку. [3]

Одним із найбільш значущих практичних аспектів є відмінності в механізмах знецінення активів. МСБО 36 зобов'язує компанії проводити тестування активів на знецінення та коригувати їхню балансову вартість відповідно до реальних економічних умов.

В українській практиці цей механізм застосовується значно рідше, що може призводити до завищення вартості активів у балансі та спотворення фінансових показників. Це особливо критично для компаній, що ведуть діяльність у капіталомістких галузях, де значні активи можуть втрачати свою ринкову цінність, не відображаючись у звітності.

Щодо амортизації, міжнародні стандарти надають підприємствам можливість обрати метод залежно від економічної доцільності, тоді як НП(С)БО 7 встановлює жорсткий перелік методів, що звужує можливості для оптимізації витрат [3].

У міжнародній практиці компанії можуть застосовувати методи, які найбільш точно відображають споживання економічних вигід активу, наприклад, прискорену амортизацію або методи, прив'язані до виробничої потужності. В Україні ж амортизаційна політика часто визначається податковими міркуваннями, що знижує її аналітичну цінність для інвесторів і управлінських рішень [5].

Ще одна важлива відмінність – відображення витрат на технічне обслуговування та ремонти основних засобів. МСБО 16 чітко розмежовує витрати, які збільшують балансову вартість активу, та ті, що визнаються як витрати періоду [1]. В Україні ж ці питання не мають чіткого методологічного роз'яснення, що призводить до різних підходів у практиці обліку [3]. Таким чином, українське законодавство, хоча й адаптоване до міжнародних стандартів, все ще має значні відмінності, які впливають на точність оцінки основних засобів. Впровадження міжнародних стандартів забезпечує підприємствам більш реалістичне відображення фінансової інформації, підвищує прозорість та інвестиційну привабливість. Водночас, для повноцінної

інтеграції необхідне вдосконалення національної нормативної бази, аби підприємства могли застосовувати сучасні облікові підходи без необхідності дублювання обліку відповідно до різних стандартів.

Беручи до уваги наведені визначення та їхній практичний зміст, можна сформулювати узагальнене визначення:

Основні засоби — це матеріальні активи, які підприємство використовує у господарській діяльності протягом більше одного року, здатні приносити економічну вигоду та підлягають амортизації. Вони оцінюються та обліковуються відповідно до вимог бухгалтерських стандартів, що визначають порядок їх визнання, переоцінки та знецінення. Щоб обліковий процес був раціонально організований, має бути чітка класифікація основних засобів. Чітка класифікація основних засобів сприяє раціональному розподілу ресурсів, правильному обчисленню амортизації та визначенню реальної вартості активів. У міжнародній практиці класифікація регулюється МСБО 16 «Основні засоби», тоді як в Україні основні засоби поділяються згідно з вимогами НП(С)БО 7.

На практиці існує багато різних підходів до класифікації основних засобів. Вони можуть групуватися за функціональним призначенням, станом використання, формою власності, галузевою приналежністю або способом відтворення. Для узагальнення класифікації була сформована таблиця.

Таблиця 1.2 Класифікація основних засобів

Критерій	Категорії	Характеристика
Функціональне призначення	Виробничі	Використовуються у виробничому процесі для створення товарів чи надання послуг.
	Невиробничі	Не залучені до виробництва, використовуються для соціальних потреб підприємства.
Форма власності	Власні	Знаходяться у власності підприємства та обліковуються на балансі.
	Орендовані	Отримані у тимчасове користування, обліковуються на позабалансових рахунках.

Продовження Таблиці 1.2

Критерій	Категорії	Характеристика
Стан використання	Діючі	Використовуються у поточній господарській діяльності.
	Недіючі	Тимчасово не використовуються, але можуть бути введені в експлуатацію.
	Запасні	Придбані для заміни діючих активів у разі потреби.
Галузева приналежність	Промислові	Використовуються у виробничих процесах підприємств промисловості.
	Сільськогосподарські	Задіяні в аграрному секторі (трактори, комбайни, сільськогосподарське обладнання).
	Будівельні	Використовуються у будівництві для виконання будівельно-монтажних робіт.
	Транспортні	Включають автомобільний, залізничний, водний транспорт, що використовується у господарській діяльності.

Джерело: складено автором на основі даних [7, 8].

Згадані в таблиці підходи до класифікації займають досить важливу роль у бухгалтерському обліку, так як допомагають підприємствам правильно вести облік активів та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Наприклад, виробничі основні засоби є основою для розрахунку собівартості продукції, а невиробничі активи впливають лише на соціальну сторону підприємства і їх не використовують для отримання прибутку. Ділення активів за формою власності також має практичне значення: власні основні засоби підлягають амортизації, а от орендовані можуть відображатися на балансі або позабалансово, як саме залежить від умов договору оренди [7 с. 181-184].

За станом використання основних засобів можна оцінити їхню ефективність. Велика кількість недіючих активів може свідчити про нераціональне управління ресурсами, тоді як запасні активи є справді необхідними для безперебійної роботи підприємства. Галузева приналежність також має велике значення, так як вимоги до обліку та експлуатації транспортних або сільськогосподарських засобів відрізняються від обліку обладнання в промисловості.

Класифікація основних засобів є не лише теоретичним поняттям, а й важливим інструментом обліку та аналізу. Вона допомагає підприємствам контролювати свої активи, прогнозувати витрати на амортизацію та оцінювати необхідність оновлення виробничого обладнання [8]. Чітка класифікація також сприяє і правильному відображенню фінансової інформації у звітності, а це справді важливо і для внутрішнього аналізу, і для інвесторів, кредиторів, аудиторів.

Застосування системного підходу до класифікації основних засобів дозволяє підприємству оптимізувати їх використання, підвищити прозорість фінансової звітності та сприяти прийняттю ефективних управлінських рішень. Відмінності між національними та міжнародними підходами підкреслюють важливість гармонізації стандартів обліку для забезпечення реалістичності оцінки активів та підвищення довіри до фінансової інформації підприємства.

Отже, основні засоби – це фундамент діяльності підприємства, що забезпечує виробничі процеси та впливає на фінансові результати. Аналіз різних визначень показує, що ключовими критеріями є довгострокове використання, матеріальна форма та здатність приносити економічну вигоду. Чітка класифікація дозволяє ефективно управляти активами, а розбіжності між національними та міжнародними стандартами підтверджують необхідність гармонізації підходів для більш точного відображення фінансової інформації.

1.2 Методи та підходи оцінювання вартості основних засобів на підприємстві за національними та міжнародними стандартами

Оцінювання вартості основних засобів є необхідним процесом для правильного ведення бухгалтерського обліку та управління активами підприємства. Від правильного визначення вартості залежить точність фінансової звітності, правильність розрахунку податків та ефективність використання ресурсів. Також,

оцінка основних засобів важлива і при прийнятті управлінських рішень, наприклад, щодо модернізації, продажу чи залучення інвестицій.

Для оцінювання застосовують різні методи і вибір яких залежить від мети оцінки та характеру активу. В основному використовуються три підходи: витратний, ринковий і дохідний. Кожен із них має свої переваги та застосовується залежно від конкретної ситуації [9]. В Україні оцінка основних засобів здійснюється відповідно до НП(С)БО 7 [3], а міжнародна практика базується на вимогах МСБО 16 [1]. Відмінності між цими стандартами можуть впливати на облікову політику підприємств, особливо якщо вони працюють з іноземними партнерами або звітують за міжнародними вимогами. Щоб правильно визначити вартість основних засобів, використовують різні підходи, кожен із яких має свої особливості та сфери застосування. Вибір залежить від мети оцінки, економічних умов та доступної інформації.

Таблиця 1.3 Основні підходи до оцінки вартості основних засобів

Підхід	Сутність	Характеристика	Застосування
Дохідний	Оцінює актив на основі майбутніх економічних вигід, які він може принести підприємству	Використовує методи дисконтування грошових потоків та капіталізації доходів. Ґрунтується на майбутніх фінансових показниках.	Застосовується для активів, що генерують дохід, таких як нерухомість, обладнання та інші засоби, що використовуються для отримання прибутку.
Ринковий	Визначає вартість активу шляхом порівняння з аналогічними активами, що продаються на ринку.	Включає метод ринку капіталу, метод угод та метод галузевих коефіцієнтів. Орієнтується на поточну ринкову ситуацію.	Використовується для оцінки активів, для яких існує розвинений ринок аналогів, наприклад, нерухомості або транспортних засобів.
Витратний	Базується на визначенні витрат, необхідних для відтворення або заміщення активу з урахуванням його зносу.	Включає метод балансової вартості, метод вартості заміщення, метод ліквідаційної вартості. Не враховує майбутні вигоди активу.	Застосовується для унікальних активів, що не мають аналогів на ринку, а також для оцінки при ліквідації підприємства.

Джерело: складено автором на основі даних [1, 3, 9, 10]

У таблиці 1.3 узагальнено основні підходи та їхні ключові характеристики.

На практиці кожен з підходів має свої переваги та обмеження. Дохідний підхід застосовують для активів, що приносять стабільний дохід, зокрема комерційної нерухомості або орендованих площ [12]. Однак його точність залежить від якості прогнозування грошових потоків, що ускладнює оцінку виробничого обладнання та інфраструктурних об'єктів [13].

У міжнародній практиці цей підхід узгоджується з МСБО 36 «Зменшення корисності активів», який визначає правила перевірки активів на знецінення, а також із МСФЗ 13 «Оцінка справедливої вартості», що регламентує визначення теперішньої вартості активів відповідно до ринкових умов [11].

Таким чином, дохідний підхід ефективний у випадках прогнозованого доходу, однак через високу залежність від оцінних припущень він зазвичай використовується у поєднанні з іншими методами [12].

Ринковий підхід є одним із найбільш надійних методів оцінки, так як базується на реальних даних про продаж аналогічних. Він широко використовується для оцінки нерухомості, транспорту, стандартного обладнання та інших активів із розвиненим ринком [15]. Однак його застосування обмежене у випадках, коли актив є унікальним або якщо угоди з подібними об'єктами відбуваються рідко. Наприклад, промислове обладнання, виготовлене на замовлення, або інфраструктурні об'єкти часто не мають прямих ринкових аналогів, що ускладнює використання цього підходу [12].

У міжнародній практиці ринковий підхід ґрунтується на вимогах МСФЗ 13, який передбачає оцінку активів за принципом справедливої вартості з урахуванням ринкових умов на дату оцінки [14]. Це забезпечує прозорість і точність фінансової звітності, але ефективність підходу залежить від доступності та достовірності ринкових даних.

Витратний підхід є найбільш надійним для оцінки активів, які не генерують прибуток, наприклад, адміністративні будівлі чи спеціалізоване обладнання. Проте він не може відобразити потенційну вигоду, яку може дати актив у майбутньому, і

тому не завжди є достатнім для ухвалення стратегічних рішень. Цей підхід застосовують для унікальних активів та тоді, коли немає даних для інших методів [17].

Головний недолік цього підходу – він не враховує потенційну вигоду від використання активу. Наприклад, два однакові об'єкти можуть мати однакову витратну вартість, але один із них знаходиться у вигіднішому місці й має більший потенціал для отримання доходу [12].

На міжнародному рівні цей підхід відповідає вимогам МСБО 16 «Основні засоби», де встановлено порядок оцінки, амортизації та переоцінки активів. Додатково, при оцінці вартості активів враховують вимоги МСБО 36, що визначає процедури знецінення основних засобів [14].

В реальній практиці підприємства часто комбінують кілька таких підходів, щоб отримати більш точний результат. Наприклад, при оцінці виробничого обладнання можуть поєднувати ринковий та витратний підходи: ринковий підхід визначає приблизну ціну на основі аналогів, а витратний — враховує реальні витрати на відтворення такого активу. І це дозволяє отримати максимально об'єктивну оцінку вартості основних засобів [9].

Вибір підходу залежить від специфіки активу, мети оцінки та особливостей ринку. Розуміння цих підходів та їх правильне застосування є необхідним для забезпечення об'єктивної оцінки вартості активів підприємства.

Кожен із підходів містить різні методи оцінки, які дозволяють точніше визначити вартість основних засобів залежно від мети аналізу та характеристик активу. Вибір конкретного методу залежить від стану ринку та особливостей підприємства. Щоб детальніше розглянути ці методи, доцільно подати їх у вигляді таблиці.

Таблиця 1.4 Методи оцінки вартості основних засобів за дохідним підходом

Метод	Сутність	Переваги	Недоліки
Метод дисконтування грошових потоків	Визначає поточну вартість майбутніх доходів, які підприємство очікує отримати від використання активу. Дохід дисконтується за допомогою коефіцієнта ризику.	Враховує зміну вартості грошей у часі, дозволяє прогнозувати доходи.	Висока залежність від точності прогнозів та вибору ставки дисконтування.
Метод капіталізації доходів	Оцінює вартість активу на основі стабільного доходу, який він приносить. Дохід ділиться на коефіцієнт капіталізації.	Простота розрахунку, особливо для активів зі стабільними доходами.	Не враховує можливі зміни доходів у майбутньому.

Джерело: складено автором на основі даних [9, 10]

Дуже обґрунтованим способом оцінки вартості ОЗ залишається дохідний підхід. Цей спосіб оцінки базується на доходах, які може забезпечити актив у майбутньому. Його головний плюс — це оцінка не за минулою, а за майбутньою прибутковістю активів, що ширше зараз користується популярністю серед інвесторів.

Метод дисконтування грошових потоків найчастіше використовують для оцінки юридичної нерухомості, промислових підприємств та виробничих активів великої складності. Наприклад, якщо компанія володіє готелем, його вартість оцінюється за доходами від оренди номерів у майбутньому, з оцінкою ризиків та дисконтуванням на зміну вартості цих грошей у часі. Основний виклик даного методу — великі труднощі в точному прогнозуванні майбутніх доходів та вибору ставки дисконтування, яка повинна відповідати реальним ринковим умовам. [10 с. 70-71]

Метод капіталізації доходів є цікавим для активів зі стабільними потоками, такими як орендовані офісні приміщення чи складські приміщення. Він простий у розрахунках, проте має суттєвий недолік — напрацьовані потоки в доходах не враховують потенційні зміни ставок у майбутньому. Якщо орендна плата різко зміниться через економічну кризу, метод може дати завищену оцінку активу. [10 с. 70]

Дохідний підхід досить реалістично оцінює вартість активу, проте його точність на пряму залежить від якості прогнозів та аналізу ринку [9]. Тому у практиці його часто поєднують із ринковим підходом, щоб перевірити правильність отриманих результатів.

Приклад дохідного підходу (Метод дисконтування грошових потоків):

Підприємство А володіє складським приміщенням, яке здає в оренду за 200 000 грн на рік. Планується, що цей дохід буде стабільним протягом наступних 5 років. Ставка дисконтування – 12%. Потрібно визначити поточну ринкову вартість цього складу.

Формула дисконтування грошових потоків [10 с. 71]:

$$V = \sum \frac{CF_t}{(1 + r)^t} , \quad (1.1)$$

де:

CF_t – прогнозований дохід у рік t ,

r – ставка дисконтування (12% або 0,12),

t – кількість років

$$\begin{aligned} V &= \frac{200000}{(1 + 0,12)^1} + \frac{200000}{(1 + 0,12)^2} + \frac{200000}{(1 + 0,12)^3} + \frac{200000}{(1 + 0,12)^4} + \frac{200000}{(1 + 0,12)^5} \\ &= 720977 \text{ грн} \end{aligned}$$

Висновок: За методом дисконтування грошових потоків, поточна оцінка складу становить 720 977 грн. Це орієнтовна вартість, за якою актив можна оцінити на ринку, виходячи з його здатності генерувати дохід.

Таблиця 1.5 Методи оцінки вартості основних засобів за ринковим підходом

Метод	Сутність	Переваги	Недоліки
Метод компанії-аналога	Визначає вартість активу, ґрунтуючись на ціні подібних активів, які були продані на ринку.	Враховує реальні ринкові умови та конкуренцію.	Потребує наявності достатньої кількості аналогічних угод, що не завжди можливо.
Метод угод	Базується на аналізі продажів контрольних пакетів акцій або подібних активів.	Дозволяє оцінити активи за фактичними цінами угод.	Обмежене застосування через нестачу відкритих даних про угоди.
Метод галузевих коефіцієнтів	Оцінює активи на основі співвідношення ринкової вартості аналогічних підприємств до фінансових показників (наприклад, дохід або EBITDA).	Використовується для швидких оцінок, дає орієнтовне уявлення про вартість.	Не враховує індивідуальні особливості конкретного підприємства.

Джерело: складено автором на основі даних [9, 10, 16]

Ринковий підхід вважається одним із найбільш об'єктивних методів оцінки основних засобів, оскільки ґрунтується на реальних даних про аналогічні активи, які вже були продані на ринку. Це дозволяє визначити справедливую вартість майна, враховуючи актуальні ринкові умови. Однак його застосування може бути обмеженим, якщо активний ринок відсутній або аналогічні активи продаються вкрай рідко.

Метод компанії-аналога найефективніший у більш розвинених ринкових умовах, де з'являються необхідні дані про продаж схожих активів [10 с. 72]. Наприклад, при оцінці виробничого підприємства можна орієнтуватися на угоди купівлі-продажу аналогічних компаній. Проте цей метод не підходить для спеціалізованого обладнання або унікальних активів, які не мають прямих ринкових аналогів [16].

Метод угод часто використовують у фінансовому секторі, приміром при оцінці підприємств, де змінюється власник. Наприклад, при купівлі банку або торгової мережі орієнтуються на вартість подібних угод. Але основна проблема цього методу

– обмежений доступ до повної інформації про фінансові умови угод, так як такі дані часто є конфіденційними [10 с. 72].

Метод галузевих коефіцієнтів застосовують для швидкого визначення приблизної вартості активу і використовують для цього ринкові середні показники. Наприклад, при оцінці вартості готельного бізнесу можуть застосовувати коефіцієнти, які показують відношення вартості об'єкта до його річного прибутку чи кількості номерів. Попри свою зручність, цей метод може дати лише орієнтовну оцінку, тому що не враховує індивідуальних характеристик активів [9].

Взагалі, ринковий підхід вважається досить ефективним інструментом оцінки, але при умові, що ринок розвинений і є доступ до надійних даних. У випадках, коли інформації недостатньо, то його краще комбінувати з іншими підходами, наприклад, витратним.

Приклад ринкового підходу (метод компанії-аналога):

Підприємство В планує оцінити виробничий цех площею 500 м². У тому ж регіоні нещодавно продали два схожі об'єкти: цех площею 600 м² за 3 600 000 грн (6000 грн/м²) та цех площею 400 м² за 2 800 000 грн (7000 грн/м²).

Обчислення середньої вартості [10 с. 72]:

$$\frac{6000 + 7000}{2} = 6500 \text{ грн / м}^2$$

Оціночна вартість цеху:

$$500 * 6500 = 3250000 \text{ грн}$$

Висновок: Приблизна вартість цеху за ринковими даними - 3 250 000 грн. Ця методика є ефективною, якщо на ринку є достатньо аналогічних об'єктів для порівняння.

Таблиця 1.6 Методи оцінки вартості основних засобів за витратним підходом

Метод	Сутність	Переваги	Недоліки
Метод вартості чистих активів	Оцінює актив як різницю між ринковою вартістю активів і зобов'язань підприємства.	Враховує фактичний стан активів.	Не враховує потенційну прибутковість активів.
Метод балансової вартості	Визначає вартість активів за даними бухгалтерського обліку.	Простий у розрахунку.	Балансова вартість не завжди відображає реальну ринкову ціну активів.
Метод вартості заміщення	Визначає вартість активу на основі витрат, необхідних для створення аналогічного нового активу.	Враховує поточні ціни на матеріали та технології.	Не враховує рівень зносу та ефективність використання активу.
Метод ліквідаційної вартості	Оцінює актив за можливою виручкою від його продажу при ліквідації підприємства.	Використовується у випадках банкрутства або продажу активів у кризових ситуаціях.	Найнижча оцінка вартості, що може не відповідати економічній реальності.

Джерело: складено автором на основі даних [9, 10, 12, 16]

Витратний підхід є найбільш консервативним методом оцінки, він зосереджується не на ринковій вартості активу і не на його прибутковості, а на витратах, які потрібні, щоб його створити. І це робить його незамінним у випадках, коли активи унікальні або ринок для них малорозвинений. Проте треба враховувати, що такий підхід не показує можливої економічної вигоди від використання активу і це може обмежувати його використання в сучасних умовах бізнесу.

Метод вартості чистих активів визначає різницю між ринковою вартістю активів підприємства та його зобов'язаннями. Його застосовують у процесах банкрутства або реорганізації бізнесу. Наприклад, компанія з високою балансовою вартістю основних засобів, але низькою рентабельністю, може мати вищу чисту вартість у разі ліквідації, ніж підприємство з позитивними фінансовими показниками, але високими борговими зобов'язаннями [9].

Метод балансової вартості може здаватися найпростішим, тому що він спирається на дані бухгалтерського обліку. Але варто пам'ятати, що балансова вартість активів не завжди дорівнює реальній ринковій ситуації [12]. Наприклад, заводське обладнання, яке довго не використовували, може мати високу балансову вартість, але фактично бути вже застарілим і зовсім не мати комерційного інтересу.

Метод вартості заміщення дозволяє оцінити, скільки коштуватиме придбання або будівництво такого ж активу з урахуванням сучасних технологій і матеріалів. Це дуже важливо для підприємств, які планують модернізувати виробництво. Наприклад, якщо компанія оцінює старий цех і хоче зрозуміти, чи вигідніше його ремонтувати або будувати новий, саме цей метод дасть найбільш об'єктивну відповідь [10 с.71-72].

Метод ліквідаційної вартості є найбільш песимістичним, так як робить оцінку активу в умовах його вимушеного продажу. У реальному житті цей метод часто використовують банки під час оцінки заставного майна [16]. Наприклад, якщо підприємство бере кредит і надає в заставу своє обладнання, банк оцінюватиме його саме за ліквідаційною вартістю, адже з великою ймовірністю його треба буде перепродавати.

Приклад витратного підходу (Метод ліквідаційної вартості):

Підприємство С володіє промисловим верстатом, який використовується у виробництві, але через фінансові труднощі змушене ліквідувати частину активів. Балансова вартість верстата становить 1 500 000 грн, а його ринкова вартість за даними оцінювачів – 1 200 000 грн. Однак через вимушений продаж очікується, що актив буде реалізований зі знижкою 25%. Також витрати на демонтаж, транспортування та продаж оцінюються у 50 000 грн.

Розрахунок [10 с. 71-72]:

Очікувана ціна продажу з урахуванням знижки:

$$1200000 * (1 - 0,25) = 900000 \text{ грн}$$

Вирахування витрат на ліквідацію:

$$900000 - 50000 = 850000 \text{ грн}$$

Висновок: ліквідаційна вартість верстата становить 850 000 грн.

Отже, витратний підхід використовують для спеціалізованих активів або підприємств у кризових ситуаціях. Однак його основним недоліком є ігнорування майбутньої прибутковості активів і це зменшує його ефективність у випадках, коли бізнес генерує стабільний дохід. На практиці цей підхід теж майже завжди поєднується з іншими методами. Особливо актуальним є його комбінування з ринковим підходом, що дозволяє оцінити не лише витрати на створення активу, а й його реальну комерційну цінність.

Отже, оцінення основних засобів базується на трьох підходах: дохідному, ринковому та витратному. Дохідний підхід застосовується для активів, що приносять прибуток, але залежить від точності фінансових прогнозів. Ринковий підхід об'єктивний, але обмежений наявністю аналогічних активів на ринку. Витратний підхід доцільний для унікальних активів, проте не враховує їх майбутню прибутковість. Але на практиці підприємства поєднують ці підходи, щоб отримати більш точну оцінку і це забезпечує реалістичність фінансової звітності та ефективність управлінських рішень.

1.3 Організація обліку основних засобів та відображення їх у звітності

Облік основних засобів є важливою частиною бухгалтерського обліку, він потрібен для контролю за їх використанням та правильного відображення у фінансовій звітності. В Україні він ведеться за НП(С)БО 7, який визначає правила визнання, оцінки, амортизації та вибуття активів [3]. А на міжнародному рівні діє

МСБО 16, який дозволяє підприємствам обирати між первісною вартістю та переоцінкою і це дає більшу гнучкість у формуванні фінансової інформації [1].

МСБО 16 не єдине міжнародне правило для обліку основних засобів. Такі стандарти, як МСФЗ 3 (облік при об'єднанні компаній), МСФЗ 5 (непоточні активи, що продаються), МСФЗ 16 (оренда), МСБО 36 (знецінення активів) і МСБО 40 (інвестиційна нерухомість), також впливають на облік залежно від ситуації [17].

Основна різниця між НП(С)БО 7 і МСБО 16 у підходах до оцінки після визнання. В Україні переважно використовується модель первісної вартості, а міжнародні стандарти дозволяють також переоцінку, що забезпечує більш точне відображення реальної вартості активів. Крім того, міжнародні стандарти зобов'язують тестувати активи на знецінення, що допомагає уникнути завищення їхньої вартості.

Для підприємств правильний облік основних засобів впливає на фінансові показники, податкові розрахунки та інвестиційну привабливість. Некоректне відображення може призвести до спотворення звітності та фінансових ризиків. Важливим є також документальне оформлення всіх операцій – акти приймання, інвентарні картки, облік ремонту та модернізації [18]. В Україні є проблеми з дублюванням документів і недостатньою автоматизацією обліку, що створює додаткові труднощі для підприємств.

Точне відображення основних засобів у звітності необхідне для реалістичної оцінки стану підприємства, планування інвестицій та прийняття обґрунтованих рішень.

Визнання основних засобів у національних та міжнародних стандартах має схожі підходи. За НП(С)БО 7, активом вважається об'єкт, якщо підприємство очікує отримати від нього економічні вигоди та може достовірно оцінити його вартість. У МСБО 16 критерії аналогічні: актив визнається, якщо його собівартість можна надійно оцінити, а також якщо він приносить майбутні економічні вигоди [22 с. 67]. Тобто, в обох випадках ключовими факторами є можливість отримання вигоди та

достовірність оцінки вартості. Це забезпечує однаковий підхід до формування фінансової звітності незалежно від того, який стандарт застосовується.

Облік основних засобів є досить складним, але структурованим процесом, і він включає в себе кілька ключових етапів. На кожному з цих етапів підприємство має правильно документувати операції щодо руху активів, їхньої вартості та будь-яких змін у стані. З моменту, як основний засіб був куплений, до моменту, коли він вибуває з підприємства, відбуваються деякі бухгалтерські процедури. Вони впливають на фінансову звітність підприємства та оцінку його майнового стану.

Цикл обліку основних засобів можна подати у вигляді такої схеми:

Таблиця 1.7 Цикл обліку основних засобів

Етап	Сутність	Приклад відображення в обліку
Придбання	Включає всі витрати на придбання активу: ціну покупки, транспортування, установку, митні збори, страхування до введення в експлуатацію.	Будівельна компанія купує бетонозмішувач за 1 200 000 грн. Додаткові витрати: доставка – 50 000 грн, монтаж – 30 000 грн. Первісна вартість активу = 1 280 000 грн.
Амортизація	Розподіл вартості активу протягом періоду його корисного використання через систематичне нарахування амортизації.	Щомісячне списання 25 000 грн на витрати будівництва для рівномірного розподілу вартості баштового крана протягом терміну його експлуатації.
Переоцінка	Коригування балансової вартості активу, якщо ринкова ціна змінилася. Переоцінка може збільшувати або зменшувати вартість активу.	У 2025 році через зростання вартості будівельного обладнання вартість екскаватора зросла з 3 000 000 грн до 3 500 000 грн. Додатково відображено дооцінку у складі капіталу підприємства.

Продовження Таблиці 1.7

Етап	Сутність	Приклад відображення в обліку
Знецінення	Якщо актив втрачає частину своєї вартості через фізичний або моральний знос, компанія повинна відобразити це у звітності.	Через аварію на будмайданчику бетонозмішувач отримав значні пошкодження, що унеможливило його подальше використання. Компанія списала 40% його балансової вартості як знецінення.
Вибуття	Списання активу з балансу через продаж, ліквідацію, передачу в оренду або обмін.	Підприємство продає старий кран, який більше не використовується, за 700 000 грн. Його балансова вартість – 500 000 грн, прибуток від продажу – 200 000 грн.

Джерело: складено автором на основі даних [19]

Спочатку підприємство купує основний засіб і фіксує всі витрати, пов'язані з його придбанням – вартість самого активу, доставку, монтаж та інші витрати. Потім починається його експлуатація, протягом якої нараховується амортизація – це списання вартості активу поступово, щоб правильно відобразити його зношення у звітності. Якщо ринкова ситуація змінилася, проводять переоцінку, щоб актуалізувати вартість активу. Якщо ж він втратив свою корисність раніше очікуваного терміну, фіксують знецінення. І нарешті, коли основний засіб більше не потрібен або не приносить користі, його списують – продають, утилізують або передають іншій організації.

На практиці всі ці етапи пов'язані між собою. Якщо компанія не буде уважно слідкувати за своїми основними засобами, можна зіткнутися з проблемами: наприклад, активи можуть знецінитися, а в обліку все ще будуть фігурувати застарілі дані. Особливо важливо правильно оцінювати активи в кризові періоди, коли ринок змінюється і реальна вартість майна може суттєво відрізнятись від балансової. Зрозумілий і добре налагоджений облік основних засобів допомагає підприємству ефективніше планувати свої витрати, уникати втрат та приймати зважені управлінські рішення.

Щодо документального оформлення операцій з основними засобами, то нещодавно в Україні воно сильно змінилося. Раніше підприємства використовували типові форми первинної облікової документації, які були затверджені державними органами. Але, згідно з Наказом Державної служби статистики України № 266 від 22.10.2021 року, ці типові форми скасували [20].

Тепер підприємства можуть самостійно розробляти форми первинних документів для обліку основних засобів, з врахуванням специфіки їх діяльності. Але при цьому їм важливо забезпечити наявність обов'язкових реквізитів, які визначені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [4]. Такими реквізитами є: назва документа, дата і місце складання, назва підприємства, зміст та обсяг господарської операції, посади та підписи відповідальних осіб. Але на практиці багато суб'єктів господарювання продовжують використовувати попередні типові форми як основу, адаптуючи їх під власні потреби.

Найбільш поширеними документами, які застосовуються в обліку основних засобів, є [21 с. 108]:

- **Акт приймання-передачі основних засобів** – використовується для фіксації зарахування об'єкта до складу основних засобів або його передачі між підрозділами підприємства.
- **Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів** – застосовується при прийманні основних засобів після проведення ремонтних або модернізаційних робіт.
- **Акт на списання основних засобів** – оформлюється у разі вибуття об'єкта внаслідок його фізичного зносу, непридатності до подальшого використання або з інших причин.
- **Інвентарна картка обліку основних засобів** – ведеться на кожен об'єкт основних засобів, містить інформацію про його технічні характеристики, дату введення в експлуатацію, первісну вартість, амортизаційні нарахування та інші важливі відомості.

Підприємства можуть самостійно створювати форми облікових документів, але вони мають відповідати законодавчим вимогам і містити всю необхідну інформацію. Якщо операції з основними засобами оформлюються правильно, це допомагає контролювати їх використання та точно відображати фінансовий стан компанії. Зарахування основних засобів до балансу підприємства здійснюється за їхньою первісною вартістю. Вона визначається як сума фактичних витрат, що виникла у процесі придбання або створення активу. Вона формується з урахуванням усіх витрат, які були пов'язані з доведенням активу до такого стану, щоб він був придатним для використання за призначенням.

Таблиця 1.8 Формування первісної вартості основних засобів залежно від способу надходження

Спосіб надходження	Що включається в первісну вартість	Додаткові особливості
Придбання за грошові кошти	Фактична вартість покупки, митні платежі, податки (якщо не підлягають відшкодуванню), витрати на транспортування, монтаж, налаштування, страхування до введення в експлуатацію.	Визначається за сумою всіх витрат, понесених до моменту готовності активу до використання.
Придбання у кредит або лізинг	Фактична вартість, витрати на транспортування, установку, реєстраційні збори, супутні витрати, можливі витрати на обслуговування.	Відсотки за кредитом або лізингом не включаються до первісної вартості, а обліковуються як фінансові витрати.
Внесення до статутного капіталу	Оцінка активу, погоджена між засновниками або визначена незалежною оцінкою.	Вартість визначається як справедлива на дату внесення.
Безоплатне отримання	Справедлива вартість активу на момент отримання, витрати на його приведення у робочий стан	Відображається як дохід у фінансовій звітності згідно з НП(С)БО 15 «Дохід».
Самостійне виготовлення	Витрати на матеріали, оплату праці, витрати на проектування, накладні витрати, витрати на випробування.	Первісна вартість визначається як сукупність всіх витрат на створення активу.

Продовження Таблиці 1.8

Спосіб надходження	Що включається в первісну вартість	Додаткові особливості
Обмін на інший актив	Якщо активи є подібними – залишається балансова вартість переданого активу. Якщо неподібні – первісна вартість дорівнює справедливій вартості отриманого активу плюс/мінус грошова доплата.	У разі перевищення балансової вартості над справедливою різниця списується у витрати.
Отримання за рахунок державних субсидій (грантів)	Фактичні витрати на придбання активу, не зменшуючи на суму отриманих субсидій.	Державні гранти визнаються як дохід відповідно до НП(С)БО 15.

Джерело: складено автором на основі даних [3, 23]

Переоцінка основних засобів – це інструмент, що дозволяє підприємству коригувати балансову вартість активів відповідно до їхньої ринкової ціни. Вона необхідна у випадках, коли сильно змінюються економічні умови або коли первісна вартість активу відрізняється від його справедливої вартості [1].

Міжнародні стандарти фінансової звітності дозволяють підприємствам використовувати модель собівартості або модель переоцінки. В Україні, відповідно до НП(С)БО 7, підприємства зазвичай ведуть облік основних засобів за первісною вартістю. Водночас міжнародні стандарти дозволяють періодичну переоцінку, що дає змогу точніше відображати вартість активів у звітності та підвищує їхню ліквідність [22 с. 68]. Але іноді переоцінка створює певні труднощі. Наприклад, якщо її проводити регулярно, то це буде вимагати значних ресурсів, а також залучення незалежних оцінювачів. Крім того, вона може впливати на фінансові показники підприємства і це може змінити рівень його капіталу та фінансову стійкість. Тому компанії, які відчують себе стабільними, не завжди застосовують переоцінку.

Знецінення активів – це процес коригування їхньої вартості у разі втрати економічної корисності. За МСБО 36, актив треба перевіряти на знецінення у випадках, коли є сигнали, що його балансова вартість може перевищувати очікувані

економічні вигоди від його використання [22 с. 68]. Причинами знецінення можуть бути фізичне зношення, технологічне старіння або зміни в ринкових умовах.

Прикладом такого знецінення може бути виробниче обладнання, яке після появи нових технологій втратило свою конкурентоспроможність. В такій ситуації компанія має визнати збитки від того, що корисність активу зменшилася, і це вплине на її фінансові результати та податкові зобов'язання. Це важливо, щоб у звітності не була вказана завищена вартість активів, тому що це може створити хибне враження про фінансовий стан підприємства.

На підприємствах інформація про основні засоби міститься в кількох формах фінансової звітності. Кожна з них виконує свою роль: Баланс відображає залишкову вартість активів, Звіт про фінансові результати показує витрати на амортизацію, Звіт про рух грошових коштів фіксує операції з купівлі, модернізації чи вибуття, а Примітки до фінансової звітності надають більш детальну інформацію щодо змін у складі основних засобів.

Щоб краще зрозуміти, як основні засоби відображаються у фінансовій звітності, основні форми звітності та їхній зміст викладено у таблиці:

Таблиця 1.9 Відображення основних засобів у фінансовій звітності підприємства

Форма звітності	Що відображається	Рядок (за НП(С)БО)
Баланс (Форма №1)	Основні засоби як необоротні активи, їх первісна та залишкова вартість	Розділ I, рядок 1010
Баланс (Форма №1)	Необоротні активи, утримувані для продажу	Розділ III, рядок 1200
Звіт про фінансові результати (Форма №2)	Нарахована амортизація основних засобів	Розділ III, рядок 2515
Звіт про рух грошових коштів (Форма №3)	Придбання, будівництво, продаж основних засобів	Розділ «Інвестиційна діяльність»
Примітки до фінансової звітності (Форма №5)	Зміни у складі основних засобів (надходження, вибуття, переоцінка, знос)	Розділ II

Джерело: складено автором на основі даних [24 с. 41-43]

Фінансова звітність підприємства повинна точно відображати вартість основних засобів та всі операції з ними, адже від цього залежить достовірність фінансового стану компанії. Важливо не просто формально заповнювати звітність, а й правильно класифікувати активи, враховувати переоцінку та знецінення. Якщо ці моменти ігнорувати, можна отримати викривлену картину про стан підприємства, що вплине на управлінські рішення, інвестиційну привабливість і навіть податкові зобов'язання.

Отже, облік основних засобів – це не просто вимога стандартів, а важливий інструмент управління активами. Від правильного відображення їхньої вартості у фінансовій звітності залежить реальна оцінка майнового стану підприємства, його інвестиційна привабливість та фінансова стійкість. Сучасні зміни у законодавстві дають компаніям більше гнучкості, але й вимагають відповідального підходу до документування операцій. Завдяки чіткому обліку, регулярній переоцінці та контролю за знеціненням активів, підприємства можуть уникати фінансових ризиків і приймати обґрунтовані рішення.

Висновок до Розділу 1

1.1 Основні засоби — це один із базових елементів діяльності будь-якого підприємства. Вони впливають не тільки на виробничий процес, а й на фінансові показники, тому їх потрібно вміти правильно класифікувати, оцінювати й обліковувати. Саме від цього залежить, наскільки точно буде сформована звітність і як підприємство буде представлено у ній.

1.2 У міжнародних і національних стандартах багато відмінностей. МСФЗ дають більше гнучкості — наприклад, дозволяють регулярно переоцінювати активи й враховувати їх знецінення. А в українському обліку часто орієнтуються тільки на первісну вартість. Через це один і той самий об'єкт може мати зовсім різну оцінку, що ускладнює порівняння звітності.

1.3 Щоб оцінити основні засоби, використовують три основні підходи — ринковий, дохідний і витратний. У кожного свої переваги, але в ідеалі їх поєднують, щоб результат був більш наближеним до реальності. Це особливо важливо, коли активи нестандартні або коли треба обґрунтувати оцінку для зовнішніх користувачів.

1.4 Облік основних засобів — це не одна дія, а цілий процес: спочатку підприємство купує актив, потім експлуатує, амортизує, іноді переоцінює або списує. Кожен етап впливає на звітність, і помилки тут можуть коштувати дорого — як у фінансовому плані, так і для репутації.

1.5 Коли основні засоби чітко класифіковані (наприклад, за призначенням чи станом), підприємству набагато простіше планувати оновлення, визначати, які активи використовуються, а які — не залучені. Це також допомагає точніше нараховувати амортизацію й оцінювати ефективність використання ресурсів.

1.6 Інформація про основні засоби розподілена між різними формами звітності — і це не випадково. Один документ показує залишкову вартість, інший — витрати на амортизацію, ще один — зміну складу активів. Разом це дає цілісну картину, яка важлива не тільки для бухгалтера, а й для інвестора, керівника чи аудитора.

РОЗДІЛ 2

ЕКОНОМІКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АМОРТИЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТА ЇЇ ОБЛІКУ

2.1 Методи амортизації основних засобів у системі бухгалтерського обліку

Амортизація — це не просто частина обліку основних засобів. Це інструмент, через який підприємство відображає зношування своїх активів, планує їх оновлення і, по суті, допомагає пов'язати те, що підприємство робить зараз, із тим, що йому доведеться робити згодом. На перший погляд, ідея здається простою: актив втрачає свою вартість, і цю втрату потрібно відобразити в обліку. Але як саме це зробити — вже не таке очевидне питання.

Перш ніж говорити про методи амортизації, варто згадати з першого розділу саму суть основних засобів. У нормативних документах їх визначають як матеріальні ресурси, що використовуються понад один рік, не призначені для перепродажу й поступово зношуються. І це означає, що вартість активу не зникає раптово, а змінюється поступово, іноді нерівномірно. Саме тому з'являється потреба в такому підході, який дозволив би точно, економічно обґрунтовано і системно розподіляти цю зміну вартості протягом часу.

У Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби», амортизація визначається як *«систематичний розподіл суми активу, що амортизується, протягом строку його корисної експлуатації»* [1]. В українських нормативних документах визначення майже ідентичне. У П(С)БО 7 вона описана як *«систематичний розподіл вартості, що амортизується, необоротного активу протягом строку його корисного використання»* [3], а в Податковому кодексі України (пп. 14.1.3 ст. 14) — як *«систематичний розподіл вартості основних засобів, інших*

необоротних та нематеріальних активів, що амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації)» [5].

Така схожість у визначеннях говорить про те, що у базових принципах національний і міжнародний підходи сходяться. Але відмінності все таки є — насамперед у підходах до реалізації самої ідеї.

Міжнародні стандарти орієнтовані на відображення реального економічного зносу, тоді як вітчизняні часто залишаються на рівні формального нормативного обліку. А це створює ситуації, коли облік наче правильний з точки зору закону, але все ж таки далекий від реального стану активів.

І тут у центрі уваги з'являються методи амортизації. Адже вони визначають не лише, скільки саме буде списано щороку, а й яку логіку втрати вартості вважає доцільною конкретне підприємство. Чи буде вона рівномірною протягом усього строку служби? Чи, навпаки, найбільш інтенсивною на початку використання? А, можливо, залежатиме від кількості продукції або обсягу виконаної роботи?

Метод амортизації — це не просто вибір з переліку дозволених способів. Це елемент економічної моделі підприємства, який формує і фінансову звітність, і податкову базу, і навіть стратегічне бачення ресурсного оновлення. Від того, наскільки влучно було підібрано метод, залежить не тільки точність обліку, а й ефективність управлінських рішень.

Методи амортизації, які може обирати підприємство, визначені у пункті 26 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». Усього їх п'ять, і кожен — зі своєю логікою, формулою та сферою застосування. Щоб побачити відмінності між ними не лише на рівні назв, а й у практичному сенсі, було підготовлено стислу узагальнену добірку.

Таблиця 2.1 Методи амортизації

Метод амортизації	Формула розрахунку	Суть методу	Коли застосовується	Переваги	Недоліки
Прямолінійний	$A = (ПВ - ЛВ) / n$ $A_m = A / 12$ ПВ — первісна вартість; ЛВ — ліквідаційна вартість; n — строк корисного використання; A_m — місячна сума амортизації.	Рівномірне списання вартості протягом строку служби активу.	Для активів із стабільним і рівномірним навантаженням.	Простий у розрахунках; Передбачуваність витрат; Зрозумілий контроль.	Не враховує коливання в роботі активу; Недосконалий для сезонних об'єктів.
Зменшення залишкової вартості	$A = 3B \times r$, $r = 1 - (ЛВ / ПВ)^{(1/n)}$ $A_m = A / 12$ 3В — залишкова вартість на початок року;	Амортизація нараховується на зменшувану залишкову вартість.	Для активів з високим зносом у перші роки експлуатації.	Враховує реальний економічний знос; Податково вигідний на старті.	Складні розрахунки; Витрати зменшуються з роками — можливе викривлення прибутку.
Прискорене зменшення залишкової вартості	$A = 3B \times r$, $r = 2 / n$ $A_m = A / 12$	Прискорене зменшення вартості на початку строку служби.	Для технологічного обладнання або короткоживучих активів.	Максимальне списання на початку; Ефективний для швидкого оновлення активів.	Високі стартові витрати; Не підходить для активів зі стабільним навантаженням.

Продовження Таблиці 2.1

Метод амортизації	Формула розрахунку	Суть методу	Коли застосовується	Переваги	Недоліки
Кумулятивний	$A = (ПВ - ЛВ) \times (\text{роки, що залишилися} / \sum \text{років})$ $\sum \text{років} — \text{сума всіх років використання}$	Найбільші суми списуються у перші роки, поступово зменшуються	Для об'єктів з поступовим моральним та фізичним старінням.	Добре відображає динаміку зниження ефективності; Гнучкий у тривалому обліку.	Потребує точного визначення строку експлуатації; Може бути складним для аналітики.
Виробничий	$A_v = (ПВ - ЛВ) / Q_o$ $A_m = Q_{\phi} \times A_v$ $Q_o — \text{очікуваний обсяг виробництва};$ $Q_{\phi} — \text{фактичний обсяг у періоді};$ $A_v — \text{ставка};$	Залежність амортизації від обсягу фактичної продукції або робіт.	Для активів, ефективність яких змінюється в залежності від обсягів роботи.	Висока точність; Витрати відповідають навантаженню; Економічна логіка витрат.	Необхідно фіксувати фактичні обсяги; Важче планувати амортизацію наперед.

Джерело: складено автором на основі даних [3, 25]

Застосування того чи іншого методу амортизації залежить не лише від вимог стандартів, а й від особливостей самого об'єкта — строку його служби, характеру використання та інтенсивності навантаження [26 с. 53]. У різних ситуаціях доцільними будуть різні підходи.

Наприклад, будівлі, адміністративні приміщення, офісні меблі, інфраструктурні об'єкти, які працюють стабільно, найчастіше амортизуються за лінійним методом — це зручно і зрозуміло для прогнозування витрат.

Коли йдеться про комп'ютерну техніку, смартфони, електроніку, яка швидко морально старіє, частіше обирають метод зменшення залишкової вартості або навіть прискорений, якщо актив особливо інтенсивно експлуатується на початку.

Для транспортних засобів, які з роками втрачають продуктивність і потребують ремонту, доцільним є кумулятивний метод, що дозволяє списати більшу частину вартості в перші роки.

А ось обладнання, що працює нерівномірно або сезонно — наприклад, ліфт, бетонозмішувач чи спеціалізований верстат — найкраще амортизувати за виробничим методом, коли витрати на пряму залежать від обсягу роботи [25].

Для прикладу можна взяти класичну ситуацію. Підприємство купило офісний принтер за 18 000 грн, розраховує користуватись ним 3 роки, а потім продати або списати за 3 000 грн. Планують надрукувати за весь цей час приблизно 90 000 аркушів, у перший місяць — 2 500 аркушів. Принтер — це техніка, яка швидко старіє морально. Тож тут можуть підійти кілька методів: лінійний, метод зменшення залишкової вартості або виробничий, якщо навантаження змінюється.

Лінійний метод:

$(18\,000 - 3\,000) / 3 \text{ роки} = 5\,000 \text{ грн на рік}$

Місячна сума — $5\,000 / 12 = 416,67 \text{ грн}$

Зменшення залишкової вартості:

$r \approx 1 - (3\,000 / 18\,000)^{(1/3)} \approx 0,369$

Орієнтовно: $18\,000 \times 0,369 \approx 6\,642 \text{ грн на рік}$

Місячна сума — $6\,642 / 12 = 553,50 \text{ грн}$

Виробничий метод:

$(18\,000 - 3\,000) / 90\,000 = 0,1667 \text{ грн за аркуш}$

$2\,500 \text{ аркушів} \times 0,1667 = 416,75 \text{ грн за місяць}$

Якщо принтер буде працювати рівномірно, без особливого навантаження, то підійде лінійний метод. Якщо ж є очікування, що він втратить свою актуальність ще до закінчення строку служби — метод зменшення залишкової вартості дозволяє

швидше це врахувати. А коли обсяг друку щомісяця різний — виробничий метод найбільш точно покаже, скільки реально зносилось.

Ще один приклад — бетонозмішувач. Його зазвичай активно використовують під час монолітних робіт, коли потрібно великі обсяги бетону щодня. Але коли цей етап закінчується, техніка працює набагато менше або її взагалі не використовують. У таких випадках краще застосовувати виробничий метод, в якому амортизацію нараховують не щомісяця рівномірно, а в залежності від того, скільки реально відпрацювала техніка. Наприклад, якщо загальний плановий обсяг — 10 000 м³ бетону, а за місяць вироблено 500 м³, то амортизація за цей місяць — 5 % від вартості. Через це можна прослідкувати реальне зношення і не нараховувати витрати тоді, коли техніка простоює.

Виробничий метод:

Первісна вартість бетонозмішувача — 400 000 грн

Ліквідаційна вартість — 20 000 грн

Обсяг роботи за весь строк — 10 000 м³

У поточному місяці — 500 м³

Амортизація:

$$(400\,000 - 20\,000) \times (500 / 10\,000) = 19\,000 \text{ грн}$$

Кумулятивний метод можна використовувати в тих випадках, коли вже на момент покупки зрозуміло, що техніка найбільше буде використовуватись у перші роки, а потім — рідше. Наприклад, будівельний генератор. На початку будівництва, коли ще немає підключення до електроенергії, його запускають щодня. Але коли з'являється постійне живлення — він стає резервним і працює вже значно рідше.

Якщо строк експлуатації генератора — 5 років, то кумулятивна сума дорівнює 15 (5 + 4 + 3 + 2 + 1). Це означає, що в перший рік буде списано 5/15 вартості, тобто

33,3 %. У другий рік — 4/15 (26,7 %), у третій — 3/15 (20 %), у четвертий — 2/15 (13,3 %), а в п'ятий — 1/15 (6,7 %). Таким чином, амортизація буде більшою в той рік, коли техніка використовується активно, і меншою тоді, коли її фактично не задіюють.

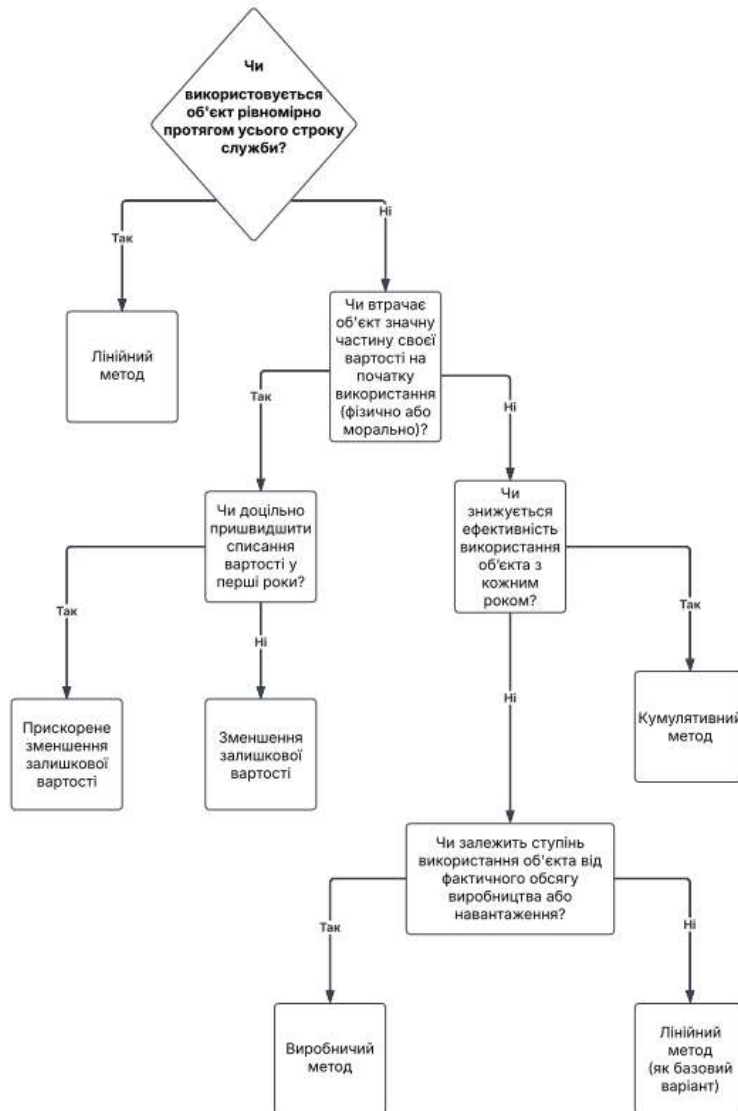

Рис. 2.1 - Алгоритм вибору методу амортизації основних засобів залежно від характеру використання та типу активу

Джерело: побудований автором на основі класифікації, визначеної у п. 26 П(С)БО 7, з урахуванням практичних рекомендацій щодо застосування кожного з методів.

Коли на практиці постає питання, який метод амортизації обрати, часто це виглядає як формальність, тобто обирають щось універсальне. Але потім в процесі починають виникати проблеми і стає зрозуміло, що цей вибір не такий очевидний. Побудована схема є спробою вирішити подібні проблеми.

Іноді складність не стільки в розрахунках, як у самій логіці вибору. Одні методи прості й зручні, але не завжди точні. Інші — дають більш реалістичне відображення ситуації, але вимагають додаткових даних або створюють більше роботи. Наприклад, виробничий метод виглядає найточнішим, але його складно застосувати без чіткого контролю обсягів. А кумулятивний — логічний для старіючих об'єктів, але чомусь мало використовується, хоча в деяких випадках це був би кращий варіант.

Ця схема показала, що вибір методу амортизації — це не просто зручність для бухгалтера, а питання того, наскільки метод підходить до реальних умов роботи об'єкта.

Можливо, проблеми в обліку часто виникають саме тому, що метод обирають автоматично, не враховуючи, що це за основний засіб і як він використовується. Хоча навіть такий простий підхід, як у схемі, допомагає краще розібратись і обрати метод не формально, а більш обґрунтовано.

Отже, метод амортизації є не просто технічною деталлю, а реальним інструментом, який впливає на фінансову звітність, податкове навантаження та управлінські рішення. Кожен із дозволених методів має свої сильні сторони, але не підходить для всіх випадків. Тому підприємствам важливо враховувати не лише вимоги стандартів, а й практичну сторону: як саме використовується об'єкт, наскільки стабільне його навантаження, чи є ризик швидкого знецінення. Лише тоді амортизація буде не просто обліковим процесом, а відображенням реального стану основних засобів у діяльності підприємства.

2.2 Облік та відображення у звітності амортизації основних засобів

Облік амортизації основних засобів є не лише технічним завданням бухгалтера, а процесом, який прямо буде впливати на фінансові результати підприємства. З одного боку, усе виглядає досить формалізовано: амортизація нараховується кожного місяця за методом, який обрало підприємство, результати потрапляють у витрати, а потім у фінансову звітність. Але якщо говорити про практику, то цей процес не завжди буде показувати реальну картину використання активів.

В обліку амортизація фіксуються за рахунком 13 "Знос (амортизація) необоротних активів", зокрема на субрахунку 131 "Знос основних засобів". Витрати визнаються залежно від напрямку діяльності: виробництво — рахунок 23, адміністративна сфера — 92, збут — 93 тощо [27]. Щомісячне нарахування амортизації є стандартною процедурою, закладеною в облікову політику підприємства. У звітності інформація про амортизацію подається у формі №2 "Звіт про фінансові результати" у складі операційних витрат, а також у примітках до фінансової звітності, де зазначається обрана методика, суми по групах основних засобів, зміни в оцінках або методах, якщо такі були [28].

Але тут виникає практична проблема, яку не завжди помітно на перший погляд. Часто амортизацію нараховують формально, просто тому, що об'єкт числиться на балансі, незалежно від того, чи реально він використовується. Наприклад, обладнання, яке давно вийшло з ладу, або стара техніка, яка просто залишається на складі, можуть і далі створювати витрати через амортизацію. Через це у звітності часто з'являється розрив між цифрами і тим, що відбувається насправді. Об'єкти, які давно не працюють або не приносять користі, продовжують створювати витрати. І хоча формально амортизація нараховується правильно — за правилами, це не завжди відповідає реальній ситуації. У результаті — актив виглядає корисним, хоча по факту він лише зменшує прибуток.

Нарахування амортизації в такому випадку стає просто формальністю. А мало б бути навпаки: амортизація має відображати, як насправді зношується об'єкт, як він використовується, скільки ще з нього підприємство може отримати користі. Якщо ж він не працює, то й щомісячне зменшення прибутку виглядає не зовсім логічно. Через такі проблеми можна неправильно оцінити ефективність роботи підприємства. Особливо якщо активів багато, і частина з них уже морально або фізично застаріла. Витрати зростають, а користі — нуль. І все це виглядає нормально лише у документах. Щоб краще зрозуміти, про що йде мова, можна подивитися на приклади з реального обліку. Частина об'єктів справді експлуатується й амортизується справедливо. Але є й такі, де нарахування амортизації просто не має сенсу — воно нічого не змінює, крім того, що зменшують частину прибутку. Далі наведено кілька стандартних ситуацій, які показують, у чому саме виникає проблема.

Таблиця 2.2 Типові ситуації нарахування амортизації

Ситуація	Проводка	Коментар
Виробниче обладнання активно використовується	Дт 23 – Кт 131	Амортизація повністю відповідає реальному використанню
Офісна техніка працює частково або нерегулярно	Дт 92 – Кт 131	Нарахування можливе, але варто оцінювати доцільність
Адміністративна будівля повністю в експлуатації	Дт 92 – Кт 131	Типовий приклад правильного застосування лінійного методу
Обладнання на складі, але числиться в обліку	Дт 91 – Кт 131	Амортизація йде формально, об'єкт фактично не використовується
Стара техніка, яка вже не використовується	Дт 949 – Кт 131	Нарахування витрат не виправдане, потрібне списання або переоцінка
Об'єкт виводиться з експлуатації і списується	Дт 131 – Кт 10	Класична операція при вибутті основного засобу з балансу

Джерело: складено автором на основі даних [3, 27]

Ситуація, коли основні засоби формально залишаються на балансі й на них продовжують нараховувати амортизацію, навіть якщо вони фактично не

використовуються, загострилася в умовах воєнного стану. Частина підприємств втратили доступ до своїх виробничих потужностей, складів, офісів — особливо на тимчасово окупованих територіях або в зоні активних бойових дій. Водночас об'єкти продовжують числитися в обліку, а амортизація за ними не зупиняється.

Цій проблемі присвячено дослідження Т.В. Черкашиної [29], де авторка звертає увагу на те, що внаслідок воєнних подій частина основних засобів не може використовуватись, проте продовжує амортизуватись у фінансовій звітності. Це викривлює інформацію про витрати підприємства, а також впливає на показники прибутковості. За словами дослідниці, у деяких випадках підприємства навіть не можуть провести повноцінну інвентаризацію майна, що унеможливлює прийняття обґрунтованого рішення щодо зупинки амортизації чи списання активів.

Фактично це підкреслює основну думку: амортизація повинна бути не лише процедурною частиною обліку, а відображати реальне зношення та економічну корисність об'єкта. Коли актив не виконує своєї функції, а витрати на нього все одно зменшують фінансовий результат, звітність перестає бути об'єктивною. Це особливо критично в кризових умовах, коли кожна гривня витрат має бути під контролем.

Те, що актив можна втратити не юридично, а фактично — проблема, яка стала дуже поширеною після 2022 року. За документами об'єкт є, амортизація нараховується, а по факту — підприємство давно не має до нього доступу, не використовує його, і невідомо, чи взагалі колись буде. У дослідженні Сулими та Смірнова «Облік основних засобів підприємства в умовах воєнного стану» [30] ця ситуація описана як одна з ключових загроз для достовірності обліку. Саме тому облік у таких умовах має бути не лише формально правильним, а ще й економічно обґрунтованим.

Вони наголошують: якщо актив перестав приносити вигоди, це вже привід замислитися, чи варто й далі зменшувати прибуток через амортизацію. І хоч не завжди є можливість оформити офіційне списання, підприємство все одно не беззахисне. У статті наводяться абсолютно логічні рішення: змінити строк корисного використання,

тимчасово вивести об'єкт з експлуатації або хоча б зафіксувати втрату контролю через внутрішню комісію. Усе це виглядає набагато логічніше, ніж просто продовжувати амортизацію, знаючи, що актив — не приносить економічної вигоди.

Цей підхід тим більше актуальний, що П(С)БО, на відміну від МСФЗ, залишають простір для гнучкості. У міжнародній практиці все жорсткіше: потрібно чітке підтвердження, аби щось змінити. А в українських реаліях підприємство може діяти на підставі внутрішнього рішення. І якщо ця можливість існує — її варто використати. У підсумку основна думка зрозуміла: якщо облік відривається від реальності, він перестає виконувати свою функцію. А завдання бухгалтера — не просто рахувати амортизацію, а вчасно побачити, коли ця амортизація вже не має сенсу. І тоді потрібна не нова формула, а управлінське рішення.

Проблему формального нарахування амортизації, про яку вже йшлося раніше, можна краще зрозуміти, якщо розглянути конкретну ситуацію з практики. Уявімо, що ТОВ «Х» у 2021 році придбало фасувальну лінію вартістю 3,2 млн грн. Обладнання було введено в експлуатацію, і щомісяця на нього нараховувалась амортизація за прямолінійним методом. Але після початку повномасштабної війни виробниче приміщення, де знаходилася ця лінія, опинилося на тимчасово окупованій території. Підприємство втратило доступ до цього об'єкта, немає можливості перевірити його стан, але технічно він і досі обліковується як актив. Амортизація нараховується, хоча фактично обладнання не працює. Проблема в тому, що підприємство не може списати цей об'єкт, бо немає документів, які підтверджують його втрату чи знищення. Проте і нічого не змінювати — теж не варіант, бо це викривлює фінансову звітність. У такій ситуації важливо обрати рішення, яке буде одночасно законним і відповідатиме реальному стану речей.

Найкращим варіантом у цьому випадку виглядає тимчасове виведення об'єкта з експлуатації. Це дозволяє зупинити амортизацію, але при цьому об'єкт лишається в обліку, його не потрібно списувати чи змінювати його вартість. Для цього потрібно мати внутрішні документи: акт або протокол комісії, де зафіксовано, що об'єкт не

використовується і немає до нього доступу, та наказ керівника. Також доцільно, щоб у самій обліковій політиці підприємства була прописана можливість тимчасово зупиняти амортизацію у подібних випадках. Нижче наведено основні варіанти дій, які може розглянути підприємство в такій ситуації:

Таблиця 2.3 Можливі дії у разі втрати доступу до об'єкта основних засобів

Варіант	Документи	Проводки	Коментар
Амортизація триває без змін	Відсутні	Дт 91/92/93 – Кт 131	Формально дозволено, але не відповідає реальності
Змінити строк корисного використання	Наказ, висновок комісії	Перерахунок амортизації з поточного місяця	Потрібне обґрунтування, минулі суми не перераховуються
Тимчасове виведення з експлуатації	Акт, протокол, наказ	Амортизація не нараховується	Найзручніший і найбезпечніший варіант у таких умовах
Повне списання	Довідка ТПП, акт ліквідації	Дт 131 – Кт 10; Дт 949 – Кт 10	Можливе лише за наявності офіційного підтвердження втрати

Джерело: складено автором на основі даних [30]

З огляду на обставини, третій варіант є найбільш реалістичним і доцільним. Він дозволяє тимчасово призупинити амортизацію до моменту, коли з'явиться більше інформації про об'єкт. Це рішення не суперечить стандартам і не спотворює звітність, адже бухгалтер діє на основі внутрішніх документів, які підтверджують, що об'єкт фактично не використовується. Такий підхід дозволяє зберегти баланс між формальною правильністю і тим, що насправді відбувається з активом.

2.2.1 Моделювання наслідків формального нарахування амортизації в умовах воєнного ризику засобами системної динаміки

У воєнний час підприємства можуть частково або повністю втрачати доступ до своїх основних засобів на окупованих територіях. Але незважаючи на це, амортизація часто продовжує нараховуватись, ніби об'єкти і далі активно працюють. Через такий підхід виникають формальні витрати, які не мають під собою реальної основи, і це може суттєво знижувати фінансові результати. Особливо це можна помітити на довгих відрізках часу, коли втрати накопичуються, а прибуток падає.

Щоб дослідити цю ситуацію детальніше, було побудовано динамічну модель у програмі Stella Architect. Вона дозволяє не просто оцінити підсумки, а і побачити, як змінюється стан активів, амортизація, прибуток і втрати в динаміці, і все це залежно від управлінських рішень і рівня ризику. Через такий підхід можна моделювати різні сценарії: як поводить ся система без втручання, що відбувається при реагуванні і які наслідки має підвищення ризику без дій з боку підприємства. Основна увага зосереджується на тому, як саме формуються втрати, коли вони стають критичними і що може змінити ситуацію в кращу сторону. З допомогою моделі можна оцінити те, наскільки облік амортизації у воєнний час відповідає реальній експлуатації активів.

У моделі змодельовано три варіанти подій. Перший — коли амортизація продовжується без змін, незалежно від фактичного стану об'єктів. Другий — коли система сама вмикає політику втручання і зменшує втрати. І третій — коли ризик зростає, але дій немає. Такий підхід показує, як саме формуються втрати, коли вони стають критичними, і що може зробити підприємство, щоб їх уникнути.

У наступному підпункті подано, з чого складається модель, як вона побудована, які змінні використані та що показали результати моделювання. Це дає змогу краще оцінити, наскільки облік амортизації відповідає реальній ситуації, і чи варто його переглядати, особливо в складних умовах, як-от втрата доступу до активів.

На рис. 2.2 показано загальну схему моделі: як змінюється стан основних засобів, коли зростає ризик і об'єкти перестають використовуватись, як це впливає на амортизацію, втрати і прибуток. Тут також враховується момент, коли втрати стають критичними і тоді починає вмикатися політика втручання.

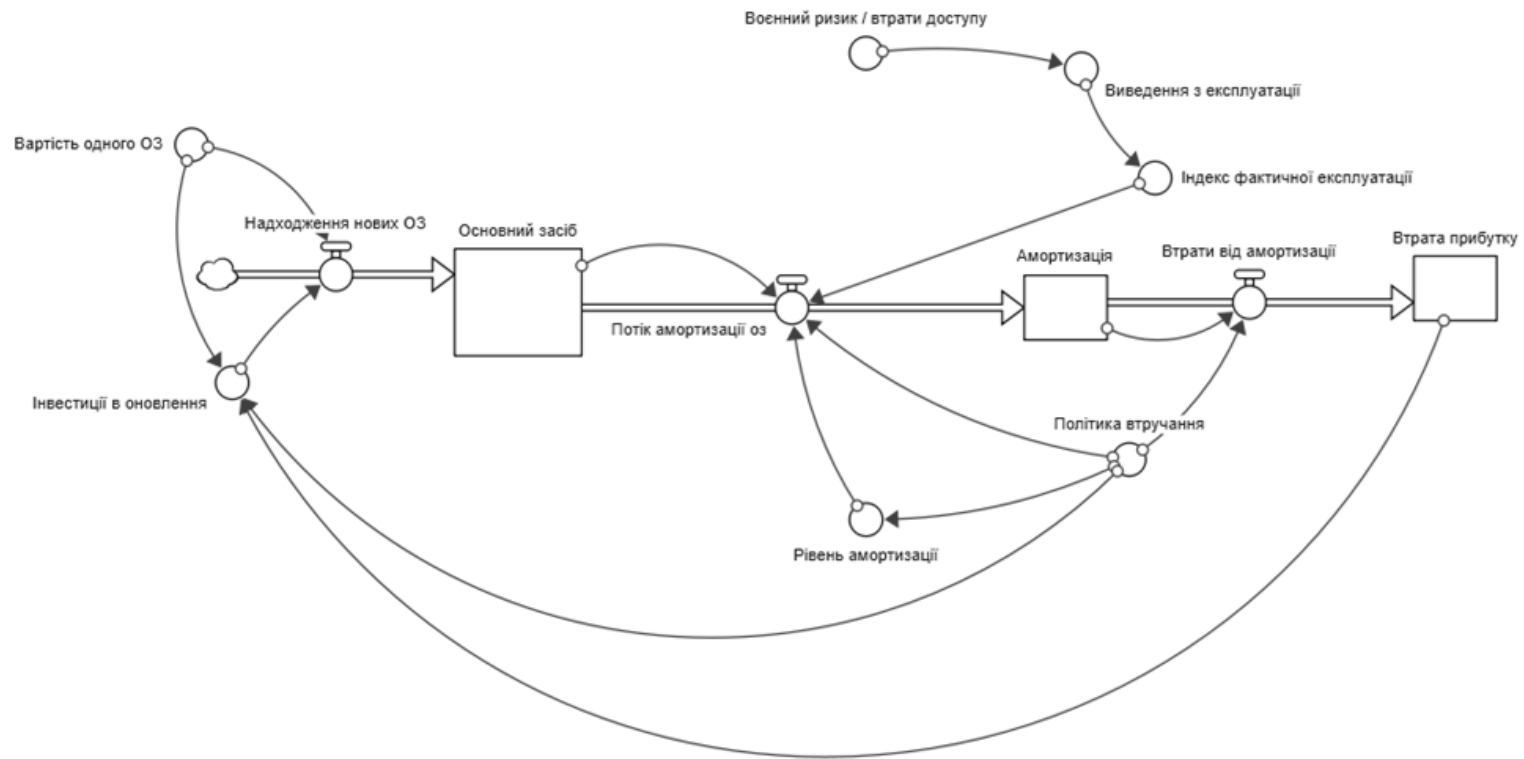

Рис. 2.2 - Модель процесу амортизації основних засобів з урахуванням втрати доступу та управлінських рішень

Джерело: побудовано автором у середовищі Stella Architect для ілюстрації динаміки амортизації та втрат основних засобів в умовах обмеженого доступу до активів

Логіка моделі побудована навколо ситуації, коли підприємство нараховує амортизацію на основні засоби, навіть якщо ними вже не користується. У центрі — показник «Індекс фактичної експлуатації». Він зменшується, коли зростає воєнний ризик і підприємство втрачає доступ до активів. Якщо об'єкт не використовується, амортизація автоматично зменшується.

Далі в моделі враховано, що накопичена амортизація створює втрати, а втрати — знижують прибуток. Якщо ці втрати стають критичними, включається політика втручання. Вона або зупиняє амортизацію, або запускає інвестиції в оновлення. Тобто модель не просто показує, як зношуються активи, а й дозволяє побачити, що буде, якщо підприємство вчасно або навпаки — пізно зреагує.

Таку структуру обрано для того, щоб можна було змінювати умови — наприклад, рівень ризику або момент втручання — і бачити, як це впливає на втрати, прибуток і стан основних засобів. Модель допомагає краще зрозуміти, як облік може впливати на фінансові показники, і що робити, щоб уникнути зайвих втрат.

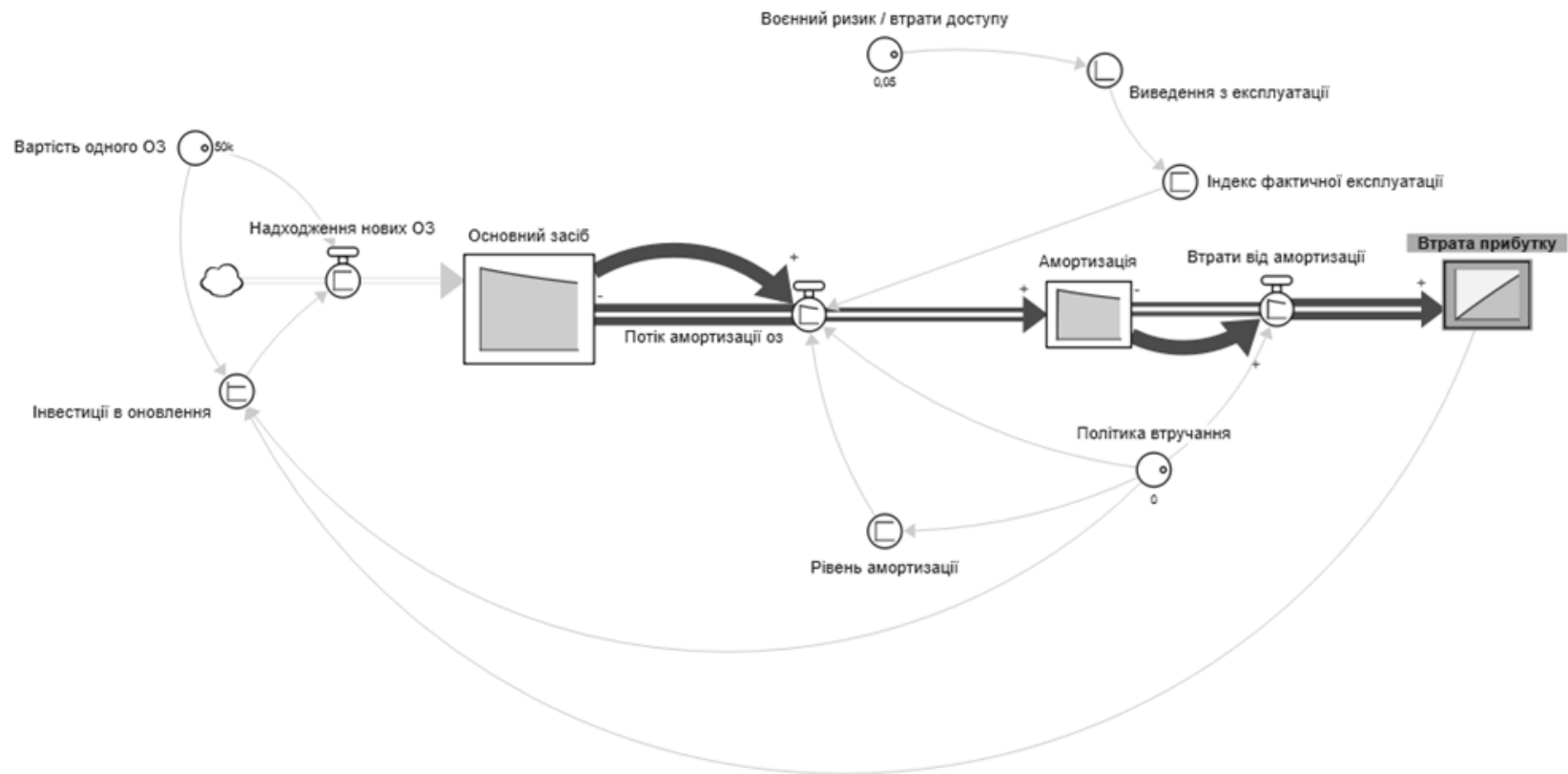

Рис. 2.3 - Імітаційна модель процесу амортизації та втрати прибутку в умовах обмеженого доступу до активів
Джерело: побудовано автором у середовищі Stella Architect для ілюстрації наслідків формального нарахування амортизації та механізму втручання.

На графіку показано перший сценарій — коли підприємство нічого не робить. Основні засоби поступово зменшуються, бо на них нараховується амортизація. Амортизація накопичується рівномірно, а втрати через неї постійно зменшують прибуток. У цьому сценарії політика втручання не працює, а нові засоби не надходять. Це типова ситуація, коли актив уже фактично не використовується, але підприємство далі на нього списує витрати. У результаті прибуток падає, хоча насправді користі від цього активу вже немає. Така модель допомагає побачити, до чого призводить повна бездіяльність.

На рис. 2.4 видно, як зменшується обсяг основних засобів і паралельно падає прибуток. У цьому сценарії підприємство нічого не робить, а всі втрати просто накопичуються.

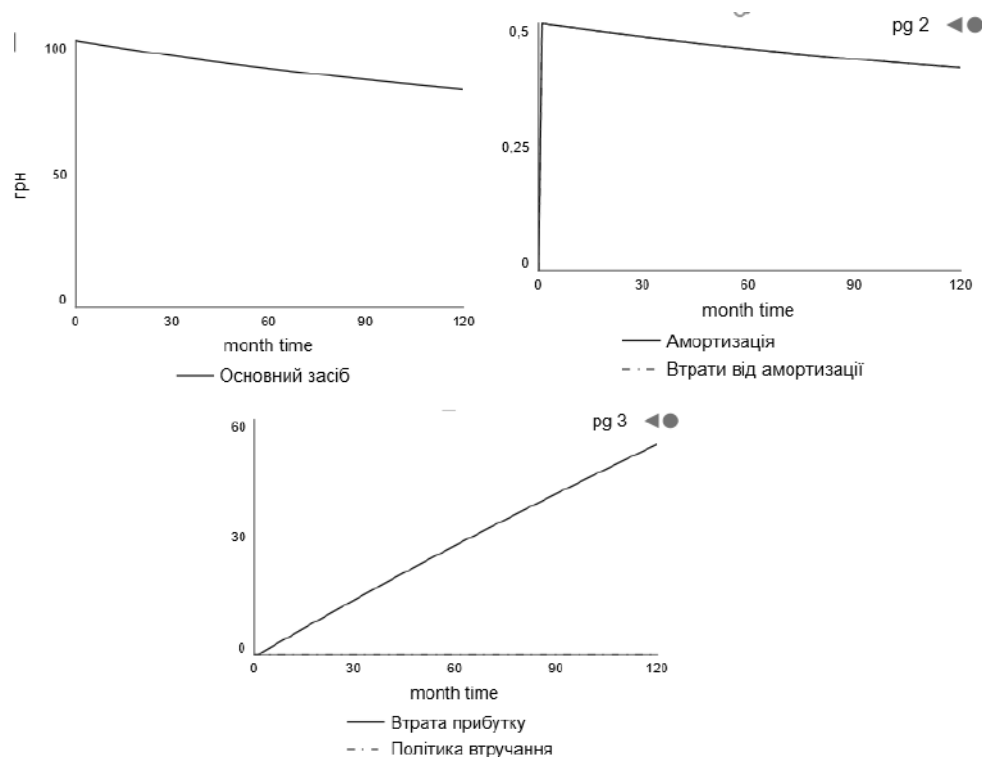

Рис. 2.4 - Динаміка основних показників у базовому сценарії без втручання

Джерело: сформовано автором за результатами симуляції в середовищі Stella Architect (перший прогін моделі).

У першому прогоні змодельовано ситуацію, коли підприємство взагалі не реагує на втрати. Інвестиції в оновлення, політика втручання та втрати прибутку були вручну задані як 0, щоб побачити, як система поводить ся без жодного втручання.

Графіки показують, що основні засоби поступово зменшуються, бо амортизація нараховується стабільно. Усі нарахування одразу стають втратами, оскільки нічого не компенсується. Прибуток теж втрачається, але політика втручання не запускається, бо її відключено.

Цей сценарій ілюструє типову ситуацію, коли активи продовжують зношуватись, втрати зростають, а підприємство нічого з цим не робить — або не може, або не має чітких рішень.

Рис. 2.5 показує, як виглядає структура моделі в сценарії, коли система починає автоматично реагувати на втрати, тобто, якщо прибуток падає, то одразу вмикається втручання і амортизація зупиняється.

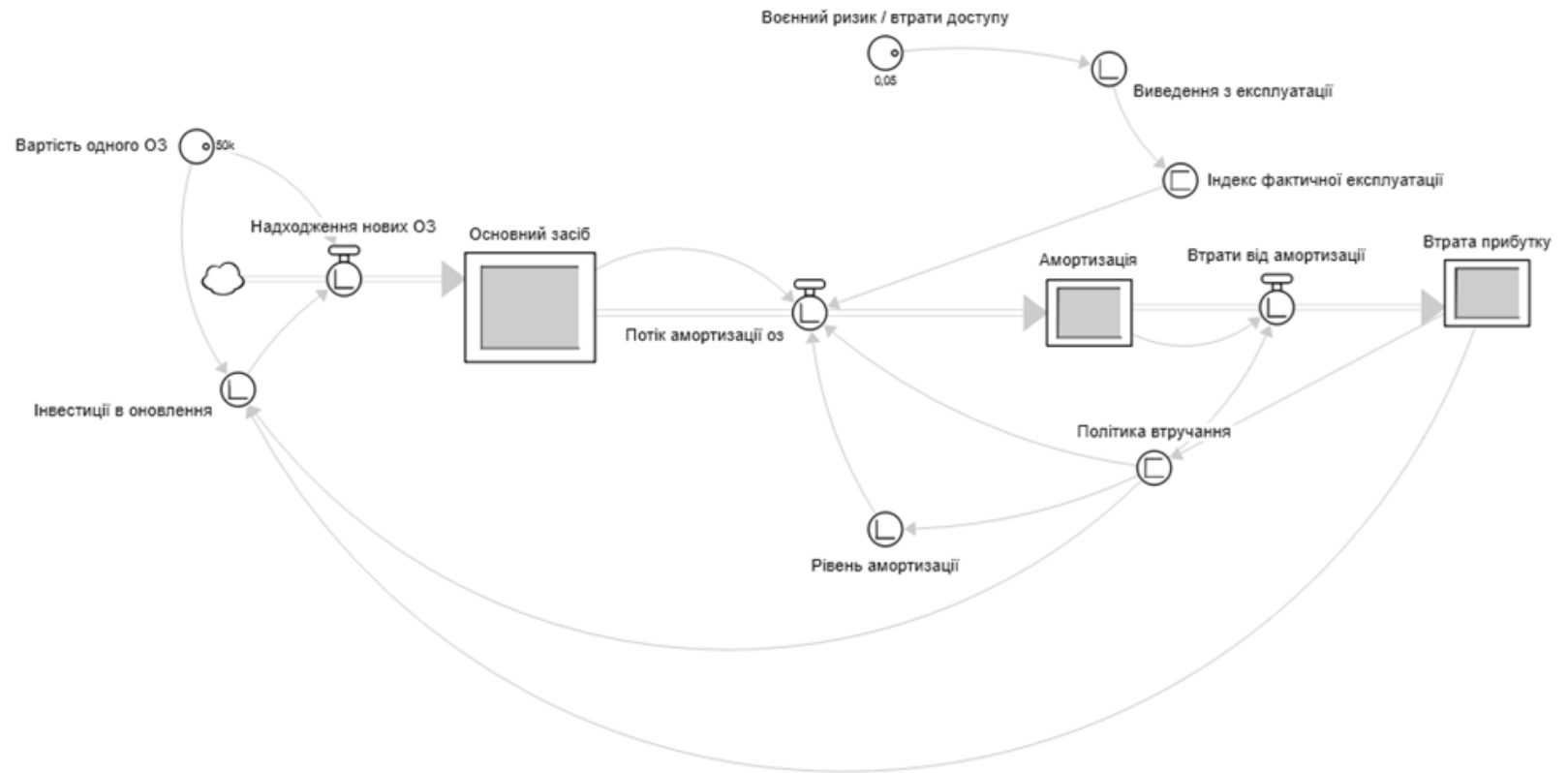

Рис. 2.5 - Структура моделі зі сценарієм автоматичного втручання.

Джерело: сформовано автором у середовищі Stella Architect (другий прогін моделі).

У другому сценарії модель показує, як підприємство реагує на зростання втрат. Коли втрата прибутку перевищує певне значення, автоматично спрацьовує політика втручання. У результаті амортизація зменшується або зупиняється, і це допомагає зберегти основні засоби та зменшити навантаження на прибуток.

У моделі видно, що система працює як захисний механізм: якщо втрати ростуть — включається втручання, і ситуація стабілізується. Це схоже на те, як підприємство в реальному житті тимчасово зупиняє амортизацію для об'єктів, до яких втрачено доступ. Такий підхід допомагає уникнути зайвих витрат і зберегти фінансову рівновагу.

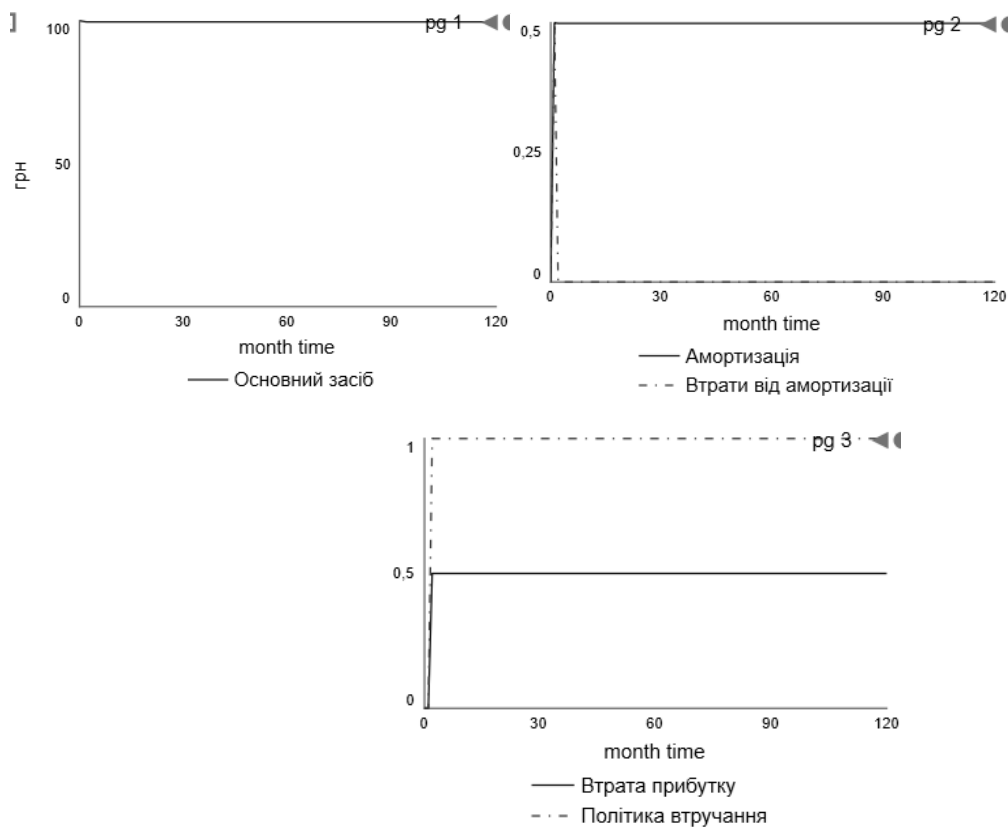

Рис. 2.6 - Динаміка показників за сценарієм автоматичного втручання (графіки другого прогону)

Джерело: побудовано автором на основі результатів моделювання у Stella Architect.

У цьому прогоні добре видно, що втручання спрацювало одразу на початку моделювання. Як тільки втрати прибутку почали зростати, політика втручання активувалась — її значення стало рівним 1. Завдяки цьому амортизація практично одразу зупинилася, втрати від амортизації стали нульовими, а рівень основних засобів залишився стабільним. Також зупинилось зростання втрат прибутку — крива вийшла на рівне плато.

Ці графіки показують, що навіть автоматичне і просте втручання може дати хороший ефект. Якщо система реагує вчасно, то активи не знецінюються, прибуток не втрачається, і підприємство не несе зайвих витрат. Такий сценарій добре підходить для ситуацій, коли важливо швидко зупинити небажані процеси — наприклад, у разі втрати доступу до майна через війну чи інші критичні обставини.

У третьому сценарії змодельовано ситуацію, коли загроза поступово зростає, але підприємство не реагує. Воєнний ризик у моделі підвищується з часом. Коли він перевищує певне критичне значення, об'єкти автоматично вважаються такими, що виведені з експлуатації. Проте амортизація на них продовжує нараховуватись, ніби нічого не змінилось.

Політика втручання при цьому залишається вимкненою — тобто підприємство, по суті, не захищає себе від втрат. Як результат, ми бачимо: активи знецінюються, амортизаційні втрати накопичуються, а прибуток постійно зменшується. І все це — навіть попри те, що об'єкти вже не використовуються.

Цей сценарій чітко показує, що відсутність управлінських рішень у кризових умовах веде до ще більших втрат. Модель наочно демонструє, наскільки важливо не ігнорувати зміни в середовищі, а вчасно адаптуватися, щоб зберегти ресурси й прибутковість.

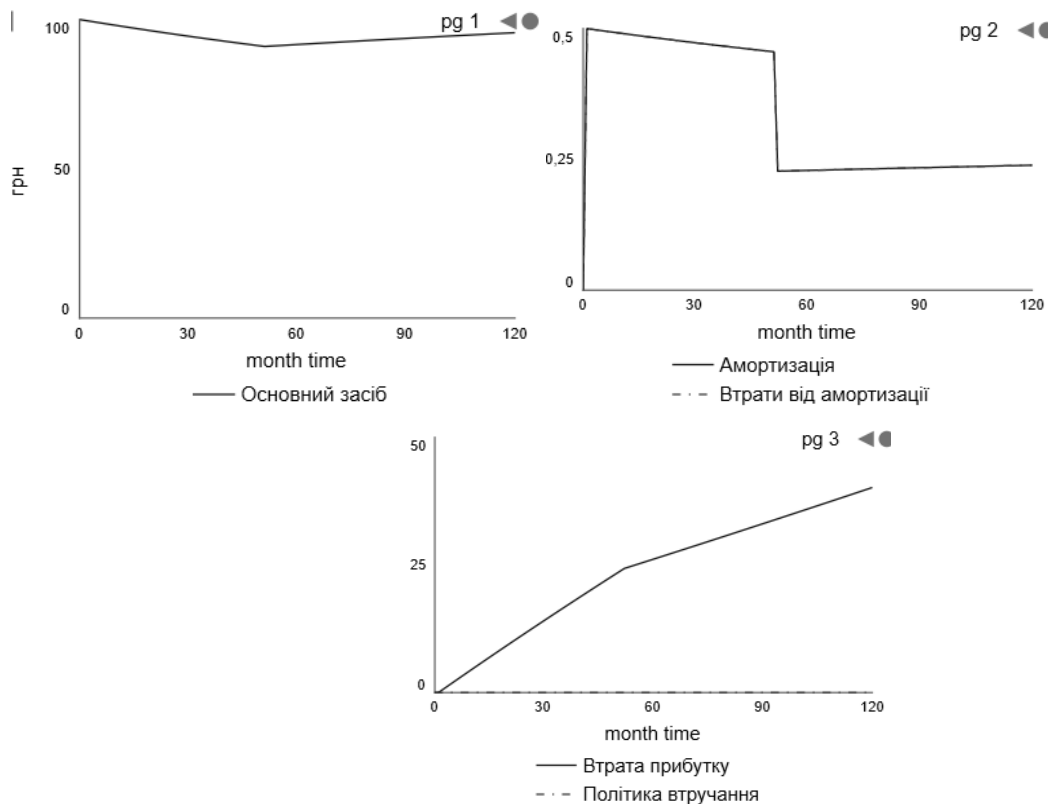

Рис. 2.7 - Графічна візуалізація динаміки показників за умов зростання воєнного ризику без втручання (третій прогін)

Джерело: побудовано автором на основі моделі у Stella Architect.

На цих графіках показано, що буває, коли підприємство нічого не робить, навіть коли ситуація погіршується. У цьому сценарії ми поступово підвищували рівень воєнного ризику — і дивились, як це вплине на облік і прибуток.

На першому графіку видно, що вартість основних засобів спочатку зменшується, як і очікується, через амортизацію. Але після приблизно 50-го місяця спад уповільнюється. Це означає, що частина об'єктів нібито вже не використовується (через ризик), тому амортизація на них більше не нараховується.

На другому графіку — амортизація та втрати від амортизації — добре видно, як обидві лінії різко падають у середині періоду. Причина та ж сама: ризик зріс, частину активів система більше не "торкається", і витрати на них зменшились.

Але от на третьому графіку — втрати прибутку — ситуація не така хороша. Прибуток усе одно продовжує зменшуватись, хоча й трохи повільніше. І це логічно: навіть якщо амортизація зупинилась частково, активи стоять без діла — а значить, прибутку не дають.

Політика втручання залишалася вимкненою, тому модель показує, що буде, якщо ризик зростає, а ніхто нічого не робить. Це наочно демонструє, що без дій ситуація все одно погіршується. І навіть коли система частково "захищає себе" природним шляхом (менше амортизації на неактивні об'єкти), втрати залишаються суттєвими.

Результати моделі показали, що нараховувати амортизацію просто за фактом наявності об'єкта на балансі — не завжди правильно. Якщо підприємство втрачає доступ до активу, але продовжує його амортизувати, це лише зменшує прибуток без жодного сенсу. У першому сценарії було видно, що без жодної реакції активи зношуються, витрати накопичуються, а прибуток падає. У другому — коли система автоматично реагує і зупиняє амортизацію, втрати одразу припиняються, і ситуація стабілізується. Третій сценарій показав, що навіть якщо амортизація зменшується природно (через втрату доступу), без управлінських рішень втрати все одно залишаються суттєвими.

Це означає, що в умовах нестабільності — як-от під час війни — підприємству потрібно не просто дотримуватись формальних правил, а вчасно приймати рішення. Іноді достатньо навіть невеликого втручання, щоб уникнути зайвих втрат і зберегти фінансову стійкість.

Отже, облік амортизації — це не просто формальна частина звітності, а важливий процес, який має показувати, як реально використовуються основні засоби. Якщо обладнання давно не працює, але на нього далі нараховується амортизація, це спотворює картину: у звітах — витрати, а насправді — жодної користі. Особливо це критично зараз, коли багато підприємств через війну втратили доступ до своїх активів. У таких випадках важливо не просто дотримуватись стандартів, а приймати рішення:

тимчасово зупинити амортизацію, змінити строк її нарахування або зафіксувати, що об'єкт не використовується. Це допоможе зробити облік чеснішим, а звітність — більш реальною.

2.3 Проблеми обліку амортизації основних засобів та шляхи їх вирішення

Коли оцінюється облік амортизації, переважно увага зосереджена на методах, правилах та правильності нарахування. Але недостатньо просто знати, як саме амортизація проводиться — важливо також розуміти, з якими труднощами підприємства стикаються на практиці.

Без виявлення проблем облік може залишатися формальним і далеким від реального стану основних засобів. А отже, зростає ризик помилок у звітності, перекосів у фінансових показниках і непродуманих управлінських рішень. Тому не менш важливим завданням є вчасно помічати типові слабкі місця системи обліку амортизації й знаходити практичні способи їх подолання.

Серед проблем, які найчастіше виникають в обліку амортизації, особливе місце займає нечіткість у виборі методу її нарахування. З одного боку, П(С)БО 7 дає підприємствам право самостійно обирати метод, який найкраще буде відповідати способу використання активу. А з іншого - чітких критеріїв, як саме це зробити, немає. І в результаті підприємства керуються частіше шаблонами або обирають «найзручніший» варіант, і часто він не має нічого спільного з реальним зносом майна.

Це стає особливою проблемою у випадках, коли активи на різних підприємствах працюють по-різному: на одному дуже інтенсивно і у три зміни, на іншому лише кілька годин на тиждень. Але в обох випадках може використовуватись той самий метод амортизації, наприклад, прямолінійний. І хоча формально все зроблено правильно, по суті — інформація у звітності вже не зовсім точна.

Цю проблему помічають і дослідники. У статті Л. Мармуль і М. Кучеренка «Актуальні питання обліку амортизації необоротних активів» [31] наголошується, що

через відсутність чітких критеріїв вибір методу амортизації може бути надто суб'єктивним. Через це виникає ризик нечіткої звітності й ускладнюється аналіз вартості основних засобів.

Що ще ускладнює ситуацію — це розбіжності між податковим і фінансовим обліком. У податковому обліку існує чіткий перелік груп та мінімальних строків корисного використання, у той час як у фінансовому — все набагато гнучкіше. І коли підприємство намагається поєднати ці два світи, часто виникають або дублювання, або навпаки — невідповідність у звітних даних.

Щоб вирішити цю проблему, дослідники пропонують кілька практичних кроків. По-перше, має бути єдиний підхід до визначення ліквідаційної вартості основних засобів. Зараз це робиться довільно — кожне підприємство встановлює цю вартість за власним бажанням. І в результаті — повна розбіжність у тому, як формується база для амортизації. Якщо ж впровадити централізований порядок, це можуть бути хоча б методичні рекомендації або орієнтовні інструкції, то зменшиться суб'єктивність і облік стане зрозумілішим.

По-друге, автори наголошують, що потрібно законодавчо закріпити чіткі положення щодо вибору методу амортизації. Наприклад, можна встановити, для яких типів активів логічніше застосовувати прямолінійний метод, а для яких — виробничий або прискорений. Це не про жорстке правило, а хоча б як рамка для ухвалення рішень, особливо актуальним це буде для підприємств, у яких немає власного потужного облікового відділу.

І третє — гармонізація податкового й фінансового обліку. Сьогодні їх розрив іноді занадто великий. В ідеалі — підприємству не доведеться вести два паралельних обліки з різними строками, групами й методами. Якщо правила зблизити, облік стане простішим, а звітність — прозорішою. Це важливо як для самого підприємства, так і для держави, інвесторів і всіх, хто приймає рішення на основі цієї інформації.

Ще одна проблема, з якою часто стикаються підприємства, — це оцінка основних засобів. На перший погляд усе ніби зрозуміло: є початкова вартість, є строк

використання, є ліквідаційна вартість. Але на практиці оцінити об'єкт правильно буває непросто. У когось до вартості входять витрати на доставку й установку, хтось їх не враховує. І виходить, що два однакові об'єкти можуть мати зовсім різну оцінку. А це потім впливає на суму амортизації й загальну картину у звітності.

Ця проблема виникає не тільки в нас. Як показує досвід зарубіжних дослідників [32], наприклад у країнах, які переходять на міжнародні стандарти (МСФЗ), питання оцінки теж складне. Без чітких правил підприємствам важко правильно оцінювати свої активи, а для складних об'єктів доцільно вести окремий облік по кожному елементу. І це допомагає точніше нараховувати амортизацію і бачити реальний стан майна.

В Україні ситуація подібна. У нас немає чіткого поділу між зносом і амортизацією, а переоцінку роблять рідко, бо це складно й дорого. Через це в звітах можуть залишатись об'єкти, які вже давно не використовуються або втратили свою цінність. А керівництво, дивлячись на цифри, може зробити неправильні висновки.

Тому, для уникнення таких ситуацій, варто прописувати в обліковій політиці, як саме оцінюються основні засоби. Якщо вартість об'єкта змінюється — наприклад, через інфляцію або ремонт — це потрібно враховувати. Також бажано хоча б час від часу переглядати вартість активів, щоб вона відповідала реальності. Бо облік має показувати, як є насправді, а не просто «гарні» цифри.

Ще одна проблема, яка стала особливо актуальною в умовах війни, — це нарахування амортизації, коли активи не використовуються або до них взагалі втрачено доступ. Частина основних засобів на українських підприємствах опинилась на окупованих територіях, частина зруйнована або тимчасово виведена з експлуатації. Є й такі, що зараз використовуються не за прямим призначенням, наприклад, для оборонних чи гуманітарних потреб. Але попри це, амортизація за ними часто продовжує нараховуватись, ніби актив повноцінно працює.

Подібна ситуація розглядалася в моделі у підпункті 2.2, де було показано, як нарахування амортизації без урахування фактичного стану активу призводить до викривлення звітності та фінансових результатів.

Проблема ускладнюється тим, що діючі нормативи не дають чіткої відповіді, як діяти в таких умовах. У статті Сичук С.М. «Нарахування амортизації основних засобів в умовах воєнного стану: проблеми та аспекти» [33] зазначається, що підприємства можуть призупиняти амортизацію, але виключно в межах стандартних випадків — реконструкції, модернізації, консервації. При цьому воєнний стан не згадується як окрема підстава, тому бухгалтер має приймати рішення самостійно, що створює ризики і правову невизначеність.

Аналогічний висновок міститься і в науковій статті Жука, Бездушної та Попко «Амортизація активів підприємств у воєнний час» [34], де підкреслюється, що ані МСБО 16, ані П(С)БО 7 не містять положень, які враховують воєнні обставини. Автори пропонують доповнити національні стандарти поняттям “воєнного стану” та надати право застосовувати прискорену амортизацію на територіях, де ведуться бойові дії. Це дозволило б більш точно відображати витрати підприємств і формувати ресурси для відновлення пошкодженого майна.

На практиці це виглядає так: актив може бути втрачений, а в обліку продовжує “жити” — амортизація нараховується, облікова вартість знижується, але жодної користі для підприємства він уже не приносить. Це спотворює фінансові показники й створює ілюзію активності, якої фактично немає.

Щоб уникнути таких ситуацій, підприємствам доцільно прописати в обліковій політиці особливі умови призупинення амортизації під час форс-мажорних обставин, таких як втрата контролю над активом або його неможливість експлуатації. При цьому обов’язковим має бути документальне підтвердження: наказ, акт або інший внутрішній документ. Водночас на рівні стандартів необхідно врегулювати це питання чітко — без розмитих формулювань та “на розсуд підприємства”.

Ще одна проблема, яку часто залишають поза увагою, — це відсутність контролю за амортизаційними коштами. Зазвичай підприємства просто нараховують амортизацію, як цього вимагають стандарти, але подальше використання цих коштів не відстежується. У звітності вони не виділяються окремо, не аналізуються, а тому не зрозуміло, чи вони використовуються за призначенням, чи просто розчиняються серед інших витрат.

У роботі Дем'янишиної О.А. та Делікатної К.В. «Проблеми обліку амортизації основних засобів в Україні та шляхи їх подолання» [35] наголошується, що в Україні немає чіткого порядку щодо формування і відображення в обліку амортизаційних коштів. Це призводить до того, що підприємства не зобов'язані звітувати, як саме ці кошти були використані — на оновлення активів, чи на поточні витрати.

Через це втрачається головна суть амортизації — бути джерелом фінансування оновлення основних засобів. Більше того, за умов інфляції такі кошти швидко знецінюються, якщо не використовуються своєчасно. В Україні відсутні механізми страхування таких ризиків, а також немає контролю за нецільовим використанням цих сум.

Щоб вирішити цю проблему, треба передбачити у звітності окремий розділ про амортизаційні кошти, де буде інформація про їх накопичення і використання. Це допоможе зробити облік більш прозорим, а управління — ефективнішим.

Отже, облік амортизації має багато нюансів, про які часто забувають. Це не тільки вибір методу нарахування, а й те, як оцінюється майно, як враховуються особливі умови, наприклад, під час війни, і що відбувається з амортизаційними коштами після їх нарахування. Без чітких правил і контролю облік може давати неточну інформацію, яка ускладнює прийняття правильних рішень. Тому важливо не просто дотримуватись стандартів, а й звертати увагу на проблеми, які виникають у реальній практиці, і шукати шляхи, як їх вирішити.

Висновок до Розділу 2

2.1 Метод амортизації — це не просто технічне рішення. Він впливає на те, як виглядають витрати, прибуток і стан основних засобів у звітності. Якщо обрати метод без урахування того, як насправді працює об'єкт, можна отримати дуже неточну картину. Тому при виборі потрібно дивитися не лише на нормативи, а й на те, як реально використовується актив.

2.2 У практиці часто трапляється ситуація, коли амортизація продовжує нараховуватись просто тому, що об'єкт формально є на балансі. Але якщо він не працює — витрати не мають під собою змісту. Такі ситуації викривлюють фінансові показники і створюють уявлення, що активи діють, хоча насправді користі від них уже немає.

2.3 Після початку повномасштабної війни ця проблема стала ще більш актуальною. Частина підприємств фізично не має доступу до своїх активів, але амортизація продовжується. У таких випадках важливо не просто дотримуватися правил, а приймати рішення: зупинити амортизацію, вивести об'єкт з експлуатації або хоча б зафіксувати це документально. Інакше витрати накопичуються даремно.

2.4 Проведене моделювання у Stella Architect підтвердило: якщо нічого не змінювати, втрати збільшуються автоматично. Але коли вчасно ухвалити рішення і припинити амортизацію або запровадити втручання, можна стабілізувати ситуацію. Це стосується і воєнного ризику, і звичайних умов, коли облік має відповідати реальному стану речей.

2.5 На практиці підприємства часто мають складнощі з вибором методу амортизації. Стандарти дають свободу, але не пояснюють, який метод коли краще використовувати. Через це часто обирають той, який найзручніше застосовувати, а не той, що краще відображає використання активу. Це призводить до того, що звітність виглядає правильною, але не дає повного уявлення про ситуацію.

2.6 Ще одна важлива проблема — це відсутність контролю за амортизаційними коштами. Вони нараховуються автоматично, але рідко відстежується, як саме вони далі використовуються. Часто ці суми просто розчиняються серед інших витрат. У результаті підприємство не знає, чи були кошти витрачені на оновлення обладнання, чи просто покрили інші потреби.

2.7 Якщо об'єкт не використовується і не приносить ніякої вигоди, але на нього далі нараховується амортизація, це створює витрати, які не впливають на результат. У такій ситуації облікова політика має приймати рішення: змінити строк використання, призупинити нарахування або хоча б окремо зафіксувати, що актив не працює. Інакше звітність покаже витрати, які не мають під собою реального змісту.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Методи аналізу ефективності використання основних засобів на підприємстві

Основні засоби — це те, на чому тримається виробництво. Вони забезпечують роботу підприємства щодня — від першого цвяха на будівництві до останнього звіту. Але просто мати техніку чи обладнання — замало. Потрібно розуміти, як саме ці ресурси працюють, скільки прибутку приносять і чи не стають із часом лише джерелом витрат. Щоб це оцінити, використовують показники, які дають уявлення про реальний стан і продуктивність основних засобів. Наприклад, наскільки активно вони використовуються, скільки доходу приносять, скільки з них уже зношено. Саме ці речі допомагають побачити не загальну картину, а конкретні проблеми або, навпаки, позитивні зрушення.

У будівельній сфері це особливо важливо. Тут обладнання — не просто актив, а основа виконання замовлень. І якщо техніка застаріла або працює на межі можливостей, це відбивається і на якості, і на термінах, і зрештою — на репутації. Тому розуміння ефективності використання основних засобів — це не про звіти, а про реальні рішення, які впливають на майбутнє компанії.

Об'єктом аналізу в цій роботі є ТОВ «КАНБУД» — будівельна компанія, яка спеціалізується на зведенні житлових і нежитлових об'єктів. Основний напрям — будівництво, але компанія виконує також широкий перелік супутніх робіт: знесення, підготовка майданчика, електромонтаж, сантехнічні роботи, оздоблення приміщень, монтаж інженерних мереж [36]. Також «КАНБУД» надає послуги з технічного консалтингу та бере участь у проєктуванні.

Компанія є підрядною організацією в межах девелоперської групи KAN Development. У цьому форматі вона реалізує низку великих проєктів у Києві, серед яких — житлові комплекси «Файна Таун», «Respublika», «Tetris Hall» та елітна нерухомість «Diamond Hill». Це об'єкти різного рівня складності та класу, що вимагають високої організації роботи та значного технічного забезпечення.

«КАНБУД» має у своєму розпорядженні власну техніку, обладнання та інші основні засоби, які постійно залучаються у виробничий процес. Частина обладнання також орендується. Саме тому ефективність використання основних засобів — це важливий аспект у роботі підприємства. Вона впливає не лише на собівартість виконаних робіт, а й на строки, якість і загальну рентабельність проєктів. Підприємство працює у висококонкурентному середовищі, де економічна ефективність ресурсів має особливе значення. Саме це робить ТОВ «КАНБУД» актуальним прикладом для аналізу управління основними засобами в сучасних умовах.

У ТОВ «КАНБУД» функцію контролю за фінансовою діяльністю покладено на фінансово-економічний відділ, організаційну структуру якого наведено на рис. 3.1.

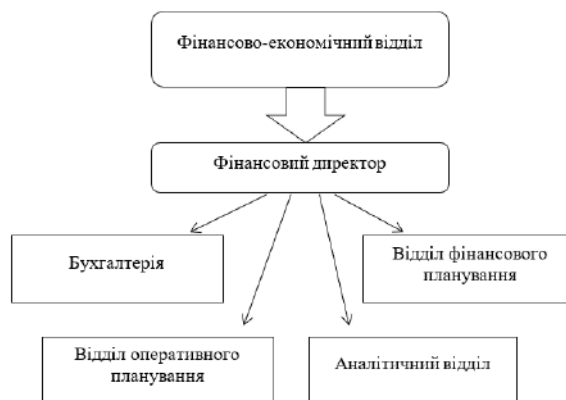

Рис. 3.1 - Структура фінансово-економічного підрозділу ТОВ «КАНБУД»

Джерело: складено автором на основі інформації про діяльність підприємства

У ТОВ «КАНБУД» фінансово-економічний підрозділ об'єднує бухгалтерію, економістів, плановий і аналітичний напрям. У бухгалтерів чіткий розподіл: хтось

веде облік основних засобів, хтось — ТМЦ, послуг, документів по виконаних роботах, а також є окремий бухгалтер, який займається нарахуванням заробітної плати. Крім того, кожен бухгалтер закріплений за конкретним об'єктом будівництва. Економісти займаються плануванням і контролем оплат. Вони перевіряють документи, готують заявки, слідкують за дотриманням бюджету і передають усе в бухгалтерію. Відділ постачання працює окремо, але тісно співпрацює з фінансовим відділом: формує потреби, шукає постачальників, домовляється про умови, а потім передає інформацію економістам для подальших дій. Юридичний відділ теж не входить у фінансову структуру, але постійно залучений до роботи: він готує договори, перевіряє їх, оформлює підписання основних договорів і додаткових угод. До погодження документів часто залучаються й інші відділи — бухгалтери, економісти, юристи, відділ кадрів, планово-технічний відділ. Усі ці процеси взаємопов'язані: кожен документ проходить кілька етапів погодження і перевірки перед тим, як потрапити в облік або на оплату.

Ведення обліку — це лише один із етапів. Щоб зрозуміти, наскільки ефективно використовуються основні засоби, важливо також їх аналізувати. Щоб оцінити, як насправді використовуються основні засоби, недостатньо просто подивитися на прибуток або кількість техніки. Важливо зрозуміти, як ці ресурси працюють, скільки користі вони приносять і що з ними відбувається з часом. Для цього найчастіше використовують певні фінансові показники.

У цьому дослідженні було взято саме ті коефіцієнти, які найкраще показують різні сторони ситуації. Деякі з них, знос або придатність, дозволяють оцінити фізичний стан основних засобів. Інші, наприклад фондівдача чи рентабельність, показують, наскільки ефективно ці засоби приносять дохід. Ще є показники, які показують, скільки техніки припадає на одного працівника — це фондоозброєність.

У таблиці зібрані всі ці коефіцієнти на прикладі підприємства ТОВ «КАНБУД». Дані подані за три роки, щоб було видно, що змінюється на краще, а де є проблеми.

Таблиця 3.1 Динаміка показників ефективності використання основних засобів
ТОВ «КАНБУД» за 2022–2024 роки

Показники	Формула	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Абсолютне 2024 до 2022	Відносне 2024 до 2022
Коефіцієнт рентабельності активів	Чистий прибуток / Середньорічну вартість активів *100%	2,85	2,68	3,17	0,32	0,11
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	Чистий прибуток / Середньорічну вартість власного капіталу *100%	42,63	16,08	28,01	-14,62	-0,34
Коефіцієнт рентабельності діяльності	Чистий прибуток / Чисту виручку від реалізації *100%	1	1	1	0	0
Коефіцієнт фінансової стійкості підприємства (співвідношення власного і залученого капіталу)	Власний капітал / (Довгострокові зобов'язання + Короткострокові зобов'язання)	0,75	0,68	1,64	0,89	1,19
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	Власний капітал / Вартість активів	0,09	0,12	0,1	0,01	0,11
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти / Поточні зобов'язання	0,09	0,03	0,30	0,22	2,58
Коефіцієнт зносу основних засобів		64,66	75,39	77,09	12,43	0,19
Коефіцієнт придатності основних засобів		35,34	24,61	22,91	-58,25	-1,65
Фондовіддача		0,07	0,09	0,12	0,05	0,71
Фондоозброєність		82 326	64 022	88 039	5 713	0,07
Рентабельність основних засобів		0,06	0,13	0,04	-0,02	-0,33

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків за даними Додатку А, Додатку Б, Додатку В, Додатку Г, Додатку Д та Додатку Е

Коефіцієнт зносу основних засобів показує, яка частина активів уже втратила свою первісну вартість через зношення. По суті, він дає уявлення про те, наскільки техніка й обладнання старі або вже фізично чи морально застаріли. Формула розрахунку проста: сума зносу ділиться на первісну вартість основних засобів [37].

$$K_{\text{зн}} = \frac{\text{Сума зносу}}{\text{Первісна вартість}} * 100\% \quad (3.1)$$

У 2022 році знос основних засобів на підприємстві становив 64,66 %. Протягом двох наступних років показник зростав і у 2024 році досяг 77,09 %. Це означає, що більшість активів втратили значну частину своєї вартості та ресурсу. Перевищення порогу у 70 % свідчить про те, що обладнання працює на межі можливостей і потребує оновлення.

Для компанії, яка працює в будівельній сфері, це важливо. Високий рівень зносу часто пов'язаний із частими ремонтами, ризиком поломок і зниженням ефективності. Це, у свою чергу, впливає на строки виконання робіт і витрати. Дані за останні три роки показують, що без інвестицій в оновлення основних засобів підприємство може стикнутися з технічними і фінансовими проблемами.

Коефіцієнт придатності відображає, яка частка основних засобів залишається придатною для використання [38]. Він показує, скільки з наявних активів ще можуть ефективно працювати та приносити результат.

Формула для розрахунку цього показника виглядає так:

$$K_{\text{прид}} = \frac{\text{Залишкова вартість}}{\text{Первісна вартість}} * 100\% \quad (3.2)$$

У ТОВ «КАНБУД» протягом 2022–2024 років цей показник знизився з 35,34 % до 22,91 %. Це означає, що більшість активів уже втратили свою економічну

корисність, і лише близько четвертої частини з них продовжують працювати ефективно.

Таке зниження — це не просто статистика. Воно свідчить про те, що підприємство працює з вже застарілою матеріальною базою. І це може створювати навантаження на працівників, знижувати темпи виконання робіт і збільшувати витрати. А якщо рівень придатності падає нижче 25 %, це вже є серйозним сигналом, що без оновлення техніки буде складно підтримувати конкурентоспроможність і якість послуг.

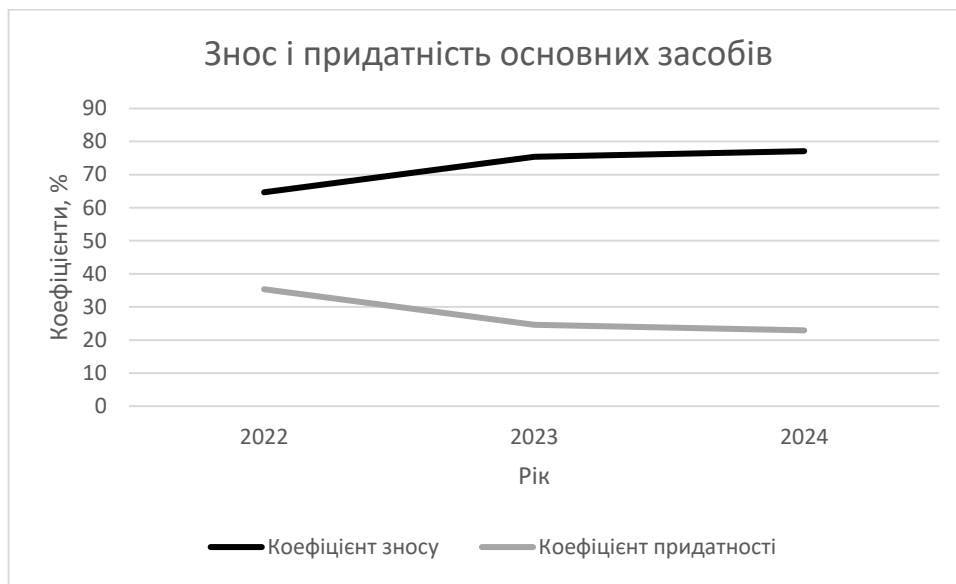

Рис. 3.2 – Динаміка коефіцієнтів зносу та придатності основних засобів ТОВ «КАНБУД» у 2022–2024 роках

Джерело: розраховано автором на основі даних з Таблиці 3.1

Цей графік показує те, що й так логічно — якщо знос зростає, то придатність падає. І ситуація з «КАНБУД» це добре ілюструє. За три роки техніка зносилась майже до критичного рівня. У 2022 ще майже 35% основних засобів були в нормальному стані, а в 2024 стала менше ніж 23%.

І йдеться не просто про якісь умовні активи. Це крани, міксери, опалубки, без яких на будівництві робота буде неможливою. Коли така техніка виходить з ладу — це ризик не встигнути в строк, втратити контракт або взагалі зірвати об'єкт. А ще це зайві витрати, постійні ремонти і напруга в команді.

Результати на графіку показують, що ситуація вже стає небезпечною. При такому рівні зносу і низькій придатності необхідно вжити своєчасних заходів. Підприємству потрібно вирішувати цю ситуацію і переходити до конкретних дій, наприклад, оновлювати техніку, переглянути підхід до її утримання та планування витрат.

Фондовіддача показує, скільки гривень доходу підприємство отримує з кожної гривні, вкладеної в основні засоби [39]. Цей показник дає змогу оцінити, наскільки ефективно використовуються наявні ресурси для створення виручки.

Формула для розрахунку:

$$\Phi_v = \frac{\text{Чистий дохід від реалізації}}{\text{Середньорічна вартість основних засобів}} \quad (3.3)$$

У ТОВ «КАНБУД» спостерігається стійке зростання цього показника: у 2022 році фондовіддача становила 0,065 грн/грн, у 2023 — 0,087 грн/грн, а у 2024 — вже 0,121 грн/грн. Інакше кажучи, якщо раніше кожна гривня, вкладена в основні засоби, приносила 6,5 копійки доходу, то у 2024 році — понад 12 копійок.

Цей показник зріс через те, що частина техніки, яка раніше залишалася на об'єктах, які закривались, була переміщена на активні об'єкти. Тобто замість того, щоб простоювати, основні засоби перемістили туди, де вони дійсно потрібні. Через це підприємство змогло підвищити завантаження техніки і в результаті отримало більше доходу з кожної вкладеної гривні. А дало це позитивний ефект саме у 2024 році, коли нові об'єкти ще не запускались, а ресурсами намагались користуватись максимально ефективно.

Рентабельність основних засобів показує, наскільки ефективно підприємство використовує своє обладнання й техніку для отримання прибутку, тобто скільки прибутку приносять вкладені в активи гроші [41].

$$P_{\text{оз}} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість основних засобів}} * 100\% \quad (3.4)$$

За результатами діяльності ТОВ «КАНБУД», у 2022 році показник становив 0,06 %, у 2023 — піднявся до 0,13 %, а в 2024 — знову знизився до 0,04 %. Це означає, що прибутковість основних засобів залишилася низькою, а в останньому році навіть зменшилась.

Тобто, попри те, що техніка почала використовуватись ефективніше і показник фондівіддачі зріс, рівень рентабельності основних засобів у 2024 році знизився. Це можна пояснити тим, що хоча доходу стало більше, витрати зросли ще більше. Наприклад, могли зрости витрати на обслуговування, пальне, ремонти або доставку. Крім того, не вся техніка працювала повний час або використовувалась на об'єктах, де прибуток був менший. І у результаті прибутку з кожної гривні основних засобів стало менше, навіть при умові, що сама техніка працювала активніше.

Загалом це свідчить про те, що підприємству не вдається повністю реалізувати потенціал наявних активів. Якщо обладнання використовується активно, але не дає достатнього прибутку, варто переглянути підходи до планування витрат або структури роботи.

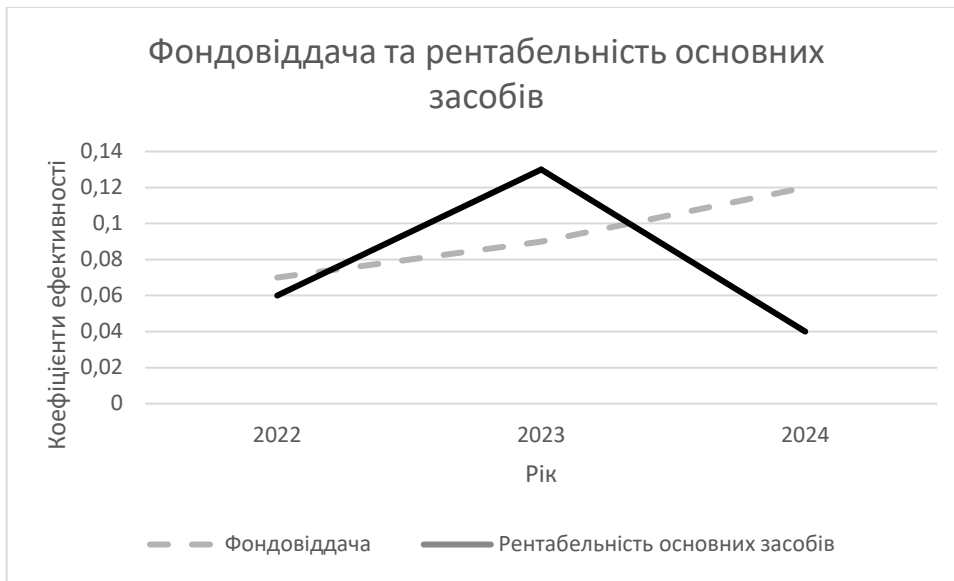

Рис. 3.3 — Динаміка фондовіддачі та рентабельності основних засобів ТОВ «КАНБУД» у 2022–2024 роках

Джерело: розраховано автором на основі даних з таблиці 3.1. Фондовіддача наведена у грн/грн, рентабельність — у десятковому вираженні (0,12 = 12%)

Цей графік допомагає побачити різницю між тим, як ефективно працює техніка, і тим, наскільки це приносить прибуток. У 2022 році показники були низькі, але стабільні. Потім фондовіддача почала зростати — техніку стали краще використовувати, і вона почала приносити більше доходу. Але рентабельність при цьому не зросла так само. Навпаки — у 2024 році вона знову знизилась.

Тобто, навіть якщо техніка працює більше, це ще не означає, що підприємство заробляє більше. Можливо, зросли витрати на обслуговування, ремонт, або деякі об'єкти виявились складнішими. Тому важливо дивитись на ці показники разом — окремо вони не дають повної картини.

Фондоозброєність показує, скільки основних засобів припадає на одного працівника. Це дає уявлення про те, наскільки підприємство технічно забезпечене. Чим вищий показник — тим більше техніки і обладнання використовується на одну людину [40].

$$\Phi_{\text{озб}} = \frac{\text{Основні засоби}}{\text{Середньооблікова чисельність персоналу}} \quad (3.5)$$

У ТОВ «КАНБУД» цей показник змінювався нерівномірно. У 2022 році фондоозброєність становила понад 82 тисячі гривень на одного працівника. У 2023 році вона знизилась до 64 тисяч, а вже у 2024 зросла до 88 тисяч гривень — найвищого рівня за три роки.

Але це зростання не пов'язане з оновленням активів. Воно сталося переважно через зменшення чисельності персоналу. Тобто на меншу кількість працівників стало припадати більше техніки. Така динаміка може свідчити про зміну підходів до організації роботи, можливу автоматизацію або оптимізацію штату без втрати матеріальної бази.

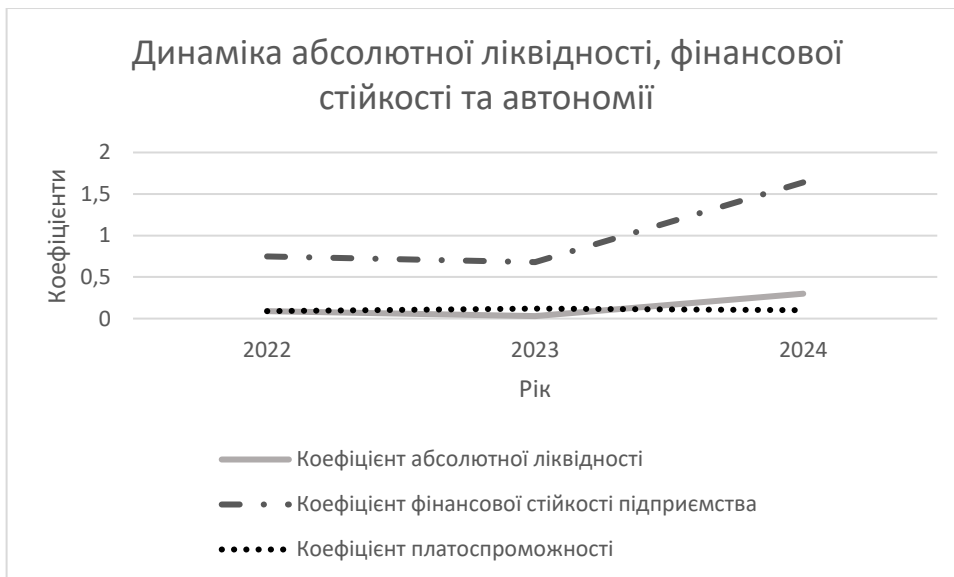

Рис. 3.4 – Динаміка абсолютної ліквідності, фінансової стійкості та автономії ТОВ «КАНБУД» у 2022–2024 роках

Джерело: розраховано автором на основі даних з Таблиці 3.1

На графіку видно, що у 2024 році фінансові показники ТОВ «КАНБУД» мали певне покращення. Зросла фінансова стійкість, абсолютна ліквідність теж вийшла на

кращий рівень. І це виглядає як стабілізація після складного періоду. Але важливо звернути увагу і на коефіцієнт автономії, а він майже не змінився і це означає, що компанія все ще працює переважно на позичені кошти.

Можна припустити, що такий стрибок у показниках не треба пов'язувати із великими прибутками, а скоріше причина в тому, що частина проєктів просто завершилась або була поставлена на паузу. Наприклад, у 2024 році було закінчено будівництво Академії А+ на Нивках, також введено в експлуатацію бомбосховище для Академії А+ в Комфорт Тауні. А деякі інші об'єкти тимчасово призупинили через ситуацію в країні. Це дало змогу знизити витрати і трохи вирівняти баланс, але ситуація з нестачею власного капіталу не дуже змінилася.

Для компанії, яка працює в будівництві, це важливо: якщо немає стабільного фінансового ресурсу, буде складно оновлювати основні засоби — крани, міксери, техніку для внутрішніх робіт. А якщо техніка стара і її не вчасно замінюють, то це впливає і на якість роботи, і на строки, і на прибутковість.

Ситуація виглядає так: у короткостроковій перспективі ситуація стабілізувалася, але без перегляду підходів зростає ризик ускладнення ситуації. Особливо з оновленням матеріально-технічної бази, яка напряду впливає на роботу всієї компанії.

Отже, аналіз ефективності використання основних засобів ТОВ «КАНБУД» показав змішану ситуацію. З одного боку, видно покращення в окремих показниках. Наприклад, фондівіддача стабільно зростає — це означає, що підприємство краще використовує наявні ресурси для отримання доходу. Також у 2024 році зріс показник фондоозброєності, що може свідчити про оптимізацію штату або зміну підходу до організації праці.

З іншого боку, є серйозні проблеми, які не можна ігнорувати. Найпомітніша з них — високий рівень зносу основних засобів, який у 2024 році перевищив 77 %. Це означає, що більшість техніки працює на межі зносу, а частина — вже неефективна.

Паралельно з цим залишається низькою рентабельність основних засобів. Тобто навіть якщо обладнання використовується, воно не приносить суттєвого прибутку.

Загалом видно, що підприємству вдається досягати певних результатів з допомогою організаційних рішень, але технічний стан активів стає все слабшим. І якщо не вжити заходів, це може вплинути на продуктивність і витрати в майбутньому. Тому важливо не тільки підтримувати ефективність використання ресурсів, а й інвестувати кошти в оновлення техніки та переглядати підхід до витрат.

3.2 Організація контролю та аналізу ефективності використання основних засобів на підприємстві

Управління основними засобами — це не просто облік у таблицях чи за документами. Це про те, наскільки ефективно підприємство використовує свою техніку й обладнання щодня. У будівельній сфері це взагалі дуже важливо, там без працюючої техніки робота просто зупиняється. І якщо активи не контролюються, не аналізуються й не обслуговуються вчасно, то з часом це призводить до простоїв, зайвих витрат і втрати прибутку.

У міжнародній практиці управління основними засобами давно є цілою окремою системою, де є чіткі стандарти, цифрові рішення та регулярна оцінка ефективності. У міжнародних компаніях використовуються підходи, з якими не лише зберігаються активи, а й отримується з них максимальна віддача. Саме тому треба подивитися, які методи застосовуються в міжнародній практиці, для розуміння, що з цього може бути корисним і для українських підприємств.

За кордоном багато компаній, які серйозно підходять до управління своїми активами, орієнтуються на стандарт ISO 55000:2024 — Asset management: Vocabulary, overview and principles [42]. У ньому пояснюється, як варто організовувати контроль над основними засобами, щоб усе працювало не “якось”, а з користю для бізнесу.

У цьому стандарті активи — це не просто техніка або обладнання, яке є на балансі. Це все, що приносить компанії конкретну вигоду. Управління активами тут — це про те, щоб отримувати з них максимум користі. Для цього потрібно враховувати не тільки витрати, а й ризики, ефективність, стан техніки, і навіть те, наскільки вона допомагає досягати цілей компанії.

Контроль, згідно з ISO 55000, не повинен бути окремим процесом. Він має бути частиною загального підходу до управління підприємством. Рішення про ремонт або заміну не варто приймати просто за роками експлуатації — краще оцінювати реальний стан і користь, яку приносить актив.

У стандарті виділено п'ять основних принципів управління активами:

Таблиця 3.2 Ключові принципи управління активами за ISO 55000:2024

Принцип	Пояснення
Value (Цінність)	Актив має давати результат, а не просто числитися в обліку
Alignment (Узгодженість)	Всі дії мають бути пов'язані з цілями компанії
Leadership (Лідерство)	Важливо, щоб управління активами підтримувалося керівництвом
Improvement (Вдосконалення)	Підхід до контролю активів не має бути раз і назавжди
Integration (Інтеграція)	Управління активами має бути вбудованим у загальну роботу компанії

Джерело: узагальнено автором на основі [42]

У документі також є поняття critical asset — це такий актив, без якого компанія просто не зможе працювати. Для будівельної фірми це можуть бути, наприклад, екскаватори, крани, бетононасоси, генератори або вантажівки, які щодня використовуються на об'єкті. Якщо щось із цього вийде з ладу — зупиниться цілий процес.

Якщо подивитися на це з боку українських реалій, то такий підхід поки що використовується нечасто. Часто контроль зводиться до інвентаризації або планового ремонту, а рішення приймаються по ситуації. Але якраз системний підхід — це те,

чого часто не вистачає. Він дає змогу бачити всю картину, зменшити втрати часу й ресурсів, а ще — допомагає планувати роботу наперед.

Один із найбільш відомих і поширених підходів до організації контролю основних засобів за кордоном — це система TPM (Total Productive Maintenance), або повне продуктивне обслуговування. Її вперше почали використовувати в Японії, і з часом вона набула популярності вже в усьому світі. TPM — це не тільки ремонт обладнання. Це ціла система, де за збереження техніки відповідають не тільки майстри чи технічний персонал, а й усі працівники підприємства. Ідея в тому, щоб техніка не ламалась, а працювала стабільно та ефективно.

У статті "Total productive maintenance (TPM) and industrial applications: a review article" [43] наголошується, що TPM вже давно перестала бути підходом лише для великих заводів. Її починають використовувати навіть на середніх і невеликих підприємствах. Все тримається на простій логіці: якщо вчасно доглядати техніку, слідкувати за її станом і регулярно проводити профілактику, то й працювати вона буде довше. У цьому підході важливо не тільки підтримувати обладнання в хорошому стані, а й формувати культуру відповідальності, коли кожен працівник сам помічає проблему і не чекає, поки щось зламається.

Огляд Jayathilake і Fernando [44], який базується на аналізі 17 міжнародних досліджень, показав, що під час впровадження TPM компанії найчастіше стикаються з чотирма основними проблемами: недостатні знання працівників, відсутність підтримки керівництва, низький рівень залучення персоналу й відсутність системності в технічному обслуговуванні. Щоб це подолати, рекомендують проводити навчання, залучати працівників до ініціатив, формувати командну культуру, впроваджувати прості й чіткі інструменти контролю, наприклад метод 5S (підхід до організації робочого місця (сортування, порядок, чистота, стандарти, дисципліна)), систему Kaizen (безперервне вдосконалення процесів), аналіз втрат та регулярне обслуговування.

Таблиця 3.3 Ключові виклики впровадження TPM та відповідні управлінські рішення

Тип виклику	Суть проблеми	Рекомендовані дії
Недостатньо знань і навичок	Працівники не розуміють суть TPM, не мають практичного досвіду	Навчання, пояснення 5S, Kaizen, основні показники ефективності обладнання (OEE)
Відсутність лідерства	Керівництво не підтримує ініціативу, працівники не відчують цінності підходу	Підтримка зверху, пілотні проєкти, демонстрація результатів
Слабка участь працівників	Люди не вмотивовані, бояться брати відповідальність	Визнання ініціатив, відкритий зворотний зв'язок, підтримка ідей
Неструктурована технічна база	Відсутні графіки обслуговування, ніхто не фіксує поломки, немає єдиного підходу	Впровадження 5S, простий облік, поетапна автоматизація

Джерело: узагальнено автором на основі [44]

Щоб TPM працювала, потрібні не лише технічні навички, а й загальні знання про управління процесами. Наприклад, треба розуміти, як оцінити ефективність техніки (це називається OEE), як знайти причину поломки (аналіз 5 «чому», або root cause analysis), вміти працювати в команді, аналізувати втрати часу, мати хоча б базові знання в економіці обслуговування. Також важливо дотримуватись правил безпеки й орієнтуватись у простих цифрових інструментах.

Окремий приклад — кейс компанії, описаний у статті Ahuja і Khambha [45]. Вони показали, як на одному підприємстві в Індії впроваджували TPM. Створили робочу групу, спланували всі дії, провели навчання для працівників, організували облік і контроль техніки. Результати були дуже помітні: майже на 90% зменшились поломки, не було скарг від клієнтів, а самі працівники почали активніше пропонувати ідеї для покращення (понад 875 тисяч пропозицій). Це говорить про те, що TPM не тільки знижує аварійність, а й створює всередині компанії зовсім іншу культуру — коли всі працюють разом і відповідально.

Сьогодні ТРМ поєднується з сучасними цифровими рішеннями. Компанії використовують спеціальні програми для контролю обслуговування (їх називають CMMS - програма для управління обслуговуванням техніки), ставлять датчики (IoT — сенсори/датчики, які передають дані через інтернет), які самі передають інформацію про техніку. А в деяких компаніях навіть застосовують штучний інтелект (AI), щоб передбачити, коли щось зламається. Такі підходи дають змогу не чекати проблем, а попереджати їх. І саме поєднання ТРМ і нових технологій зараз вважається найкращим способом керувати технікою. Цей підхід був би корисний і для українських компаній, особливо для таких, як ТОВ "КАНБУД", які працюють у будівництві. Якщо в таких компаніях виходить з ладу якась одна одиниця техніки — наприклад, кран або бетономішалка, — це може зупинити весь об'єкт. А кожен день простою — це не лише фінансові втрати, а ще й ризик не встигнути в терміни, втратити клієнта чи навіть проєкт. Навіть найпростіше впровадження елементів ТРМ, наприклад облік простоїв або інструкції для працівників, уже може покращити ситуацію. Не обов'язково впроваджувати все одразу — достатньо почати з малого, щоб відчуті ефект і з'явилися перші результати.

Таблиця 3.4 Традиційне технічне обслуговування та ТРМ-підхід

Критерій	Традиційне обслуговування	ТРМ-підхід
Ціль	Усунути поломку	Запобігти поломкам
Хто відповідає	Технічний персонал	Усі працівники
Обслуговування	За графіком або після збою	Планове, профілактичне, частково самостійне
Інструменти	Інструкції	5S, Kaizen, OEE, CMMS
Комунікація	Одностороння	Командна, горизонтальна
Мотивація	Формальна	Участь, ініціативи, визнання
Використання цифрових технологій	Мінімальне	Високе (датчики IoT, аналітика, прогнозування)

Джерело: узагальнено автором на основі [43, 44, 45]

Загалом, ТРМ — це не складна система, але вона вимагає відповідальності, послідовності й бажання щось змінювати. Її головна перевага — у залученні всіх працівників до процесу і в тому, що зменшується кількість аварій, зупинок і зайвих витрат. А якщо ще додати цифрові інструменти, то компанія отримує повноцінну систему керування своїми активами — гнучку, ефективну і сучасну.

Коли мова йде про ефективність використання основних засобів, то за кордоном це давно вже не просто про показники чи таблиці. Сучасні дослідження більше говорять про те, наскільки активно й розумно використовується техніка, скільки вона реально працює, чи дає результат, і скільки коштує її утримання.

У статті «Understanding asset utilization and how to calculate it» [46], автором якої є Greg Perry, головна увага приділяється показнику Asset utilization (AU) — тобто, скільки годин на рік техніка реально була в роботі. У компанії можуть бути десятки одиниць техніки, але якщо вони простоюють півроку, то це вже проблема. Це дуже близько до українських реалій, особливо в будівництві. Наприклад, КАНБУД має техніку, яка працює лише в сезон, а решту часу не використовується. Perry також згадує OEE (Overall equipment effectiveness) — це вже більш комплексний показник, який враховує не тільки час роботи, а ще й продуктивність і якість. Тобто якщо техніка працює довго, але робить брак, то це все одно втрата. Для наших умов це якраз те, що треба — бо облік у нас часто формальний, а реальні втрати не враховуються.

У статті "How to manage and monitor tangible fixed assets effectively" [47], яка має прикладний характер, розглядаються інструменти управління основними засобами, що дозволяють підприємствам краще контролювати облік, ефективність і планування. Зокрема, акцент робиться на важливості прозорості звітності, регулярного технічного огляду та прогнозування технічного стану. У роботі наводяться приклади, як прості дії, такі як ведення актуальної інвентаризації, розробка графіків обслуговування і використання базових KPI, можуть знизити ризики втрати контролю над активами. Для українських підприємств, зокрема в будівництві, це може означати перехід від

формального обліку до реального розуміння, як, де і наскільки ефективно використовується техніка.

Автори у статті «Asset structure, asset utilization efficiency, and carbon emission performance: evidence from panel data of China's low-carbon industry» [48] пишуть про ефективність ОЗ у контексті екології. Спочатку все виглядає так, наче це тема для великих заводів, але це також стосується будівельних компаній. Якщо техніка стара й неефективна, вона спалює більше пального, а це призводить до зростання витрат і негативного впливу на довкілля. Сьогодні дедалі більше інвесторів і партнерів звертають увагу на екологічні аспекти. Якщо компанія модернізує техніку або хоча б аналізує ці речі — це свідчить про поступове вдосконалення підходів.

Ці підходи підтверджує і досвід компанії Caterpillar, яка впровадила систему прогностного обслуговування Cat Asset Intelligence [49]. Вона вирішила використовувати сенсори та машинне навчання, щоб моніторити стан техніки в реальному часі і це дозволяє вчасно виявляти несправності, знижувати аварійність та скорочувати простой. А для таких підприємств, як КАНБУД це могло б мати відчутний ефект. Наприклад, через встановлення базових сенсорів на важливу техніку та запровадження простої аналітики, компанія змогла б краще планувати обслуговування й уникати критичних збоїв. Так скоротилися б витрати та підвищилась надійність виконання робіт на будівельному майданчику.

У дослідженні «Analysis of fixed asset management with traditional financial statement» [50] більше уваги приділяється фінансовому аналізу. Автори пропонують не обмежуватись лише цифрами в балансі, а оцінювати реальну віддачу від кожної одиниці техніки. Наприклад, порівнювати витрати на обслуговування з тим, скільки прибутку вона приносить. Якщо техніка дорога в утриманні, але неефективна, її варто списати або замінити. У публікації також аналізуються тренди: чи зростає ефективність активів з роками, чи навпаки — знижується. В Україні часто техніка залишається на балансі лише тому, що продовжує функціонувати, хоча її доцільність вже давно під сумнівом.

Ці всі підходи демонструють, що ефективність ОЗ сьогодні — це не лише про кількість, а про практичну користь. В Україні іноді вважається достатньою просто наявність техніки, але важливо також розуміти, як вона використовується, наскільки раціонально і з якими витратами.

Основні показники, які використовують у міжнародній практиці:

Таблиця 3.5 Ключові показники ефективності використання основних засобів у міжнародній практиці

Показник	Що означає
Asset Utilization (AU)	Скільки часу техніка реально працює протягом року (з 8760 годин)
OEE	Загальна ефективність обладнання — враховує час, швидкість і якість
ROA	Прибуток, отриманий із активів компанії
AFC	Наскільки техніку можна легко й швидко переобладнати під інші завдання
Maintenance Cost per Asset	Скільки в середньому витрачається на обслуговування однієї одиниці техніки

Джерело: узагальнено автором на основі [46, 47, 48, 50]

Ефективність основних засобів доцільно аналізувати не тільки через бухгалтерську звітність. Важливо звертати увагу на те, як техніка працює, чи дає вона результат, наскільки часто простоює і скільки коштує її обслуговування. У міжнародній практиці існує чимало інструментів: Asset Utilization, OEE, AFC, витрати на обслуговування. Вони дозволяють ухвалювати більш точні управлінські рішення.

Для українських підприємств, як-от КАНБУД, навіть найпростіші дії, наприклад фіксація годин роботи техніки у таблиці Excel і контроль витрат на обслуговування, можуть дати вагомий результат. Це допоможе краще розуміти свої ресурси, уникати зайвих витрат і підвищити загальну стабільність роботи компанії.

Отже, у сучасних умовах наявність техніки не гарантує ефективності її використання. У міжнародній практиці акцент робиться на тому, щоб основні засоби реально працювали, приносили результат і не створювали зайвих витрат.

Впровадження хоча б базових підходів до контролю, обліку та планування — таких як аналіз простоїв, витрат на обслуговування чи ефективного навантаження — може стати реальним кроком до підвищення ефективності. Для підприємств, подібних до КАНБУД, це означає не обов’язково складні інновації, а скоріше уважне ставлення до техніки, системність у діях і готовність переглядати звичні підходи, коли це справді потрібно.

3.2.1 Рекомендації щодо підвищення ефективності використання основних засобів ТОВ «КАНБУД»

Після аналізу міжнародних підходів до управління основними засобами стало зрозуміло, що навіть прості інструменти можуть справді зробити ситуацію кращою на практиці. Особливо це стосується таких компаній, як ТОВ «КАНБУД», де техніка постійно задіяна на великій кількості будівельних об’єктів у Києві та області. При таких умовах дуже важливо, щоб кожна одиниця працювала ефективно, а не просто була на балансі.

Перш за все, було б корисно налагодити облік фактичного часу роботи техніки. Тобто не просто знати, що машина є, а розуміти, скільки вона реально працювала, скільки стояла, і чому. Такий підхід уже використовується за кордоном, це вже раніше згаданий Asset Utilization. У випадку з ТОВ «КАНБУД» це можна зробити навіть простою таблицею з фіксацією годин. Це допоможе швидко виявити техніку, яка використовується нерівномірно або фактично не потрібна.

Ще один крок — перегляд підходів до оцінки ефективності. Не завжди досить того, що техніка працює — іноді вона працює повільно, з частими збоями або просто не дає очікуваного результату. У таких випадках у міжнародній практиці використовують показник ОЕЕ. Навіть у спрощеному вигляді він може показати, які машини дають реальний результат, а через які є лише витрати.

Також є сенс розробити внутрішній регламент обслуговування техніки. У великих компаніях часто буває так, що на одному об'єкті до техніки ставляться відповідально, а на іншому — все робиться навпаки. Якщо визначити базові правила обслуговування, створити єдиний графік перевірок і призначити відповідальних, то можна уникнути ситуацій, коли через дрібну проблему затримується або зупиняється цілий об'єкт.

Ще один важливий момент — це планування переміщення техніки між об'єктами. У КАНБУД часто буває, що на одному майданчику техніка перевантажена, а на іншому є аналогічна, яка не задіяна в роботі. Щоб уникати таких ситуацій, варто розробити просту систему ротації техніки. В результаті техніка буде краще використовуватися і зменшаться витрати на оренду або ремонт.

Окремо варто звернути увагу на створення централізованої бази даних по техніці. Якщо в одному місці буде інформація про те, коли машина обслуговувалась, які були поломки, скільки витратили на ремонт, то це дозволить приймати рішення більш зважено. Наприклад, не тримати техніку, яка постійно ламається, якщо дешевше буде її замінити.

Ще один ресурс, який в перспективі можна використовувати ефективніше — це амортизаційні кошти. Часто вони існують тільки за документами, але якщо частину цих коштів направити на оновлення техніки, то поступово заміниться найбільш зношене обладнання без додаткового фінансового навантаження.

І нарешті, варто звернути увагу на автоматизацію. Сьогодні вже не обов'язково впроваджувати складні ІТ-системи. Навіть простий сенсор для фіксації стану та поломок може зробити ситуацію кращою. А з часом можна розглянути і рішення на базі штучного інтелекту — наприклад, для прогнозування технічних збоїв. Це допоможе не чекати, поки щось зламається, а діяти на випередження.

Це все реальні кроки, які можна впроваджувати поступово, з урахуванням специфіки компанії. Ключове — обирати рішення за реальними можливостями

компанії та щоб вони не ускладнювали процеси без необхідності. І тоді ефективність техніки зростатиме не за рахунок додаткових витрат, а завдяки кращій організації.

Висновок до Розділу 3

3.1 У ТОВ «КАНБУД» зафіксовано значне зростання зносу техніки — понад 77% у 2024 році. Це означає, що більшість обладнання вже майже відпрацювало свій ресурс. Такий рівень зносу становить серйозний ризик для безперервної роботи: техніка часто виходить з ладу, а це впливає на строки, витрати й ризики під час виконання проєктів.

3.2 Хоча підприємство почало ефективніше використовувати наявні ресурси (зросла фондовіддача), прибуток від цього не збільшується. Рентабельність основних засобів залишається низькою, а отже, техніка працює більше, але не приносить очікуваної фінансової віддачі. Це свідчить про зростання витрат або слабку конверсію доходу в прибуток.

3.3 Показник фондоозброєності зріс, але причина — не нова техніка, а зменшення персоналу. Це короткостроковий ефект, який не вирішує головної проблеми — зношеності обладнання. Без оновлення матеріально-технічної бази підприємству буде складно підтримувати темп і якість робіт.

3.4 Фінансові показники у 2024 році частково вирівнялись, але це швидше наслідок завершення кількох проєктів, а не глибоких змін. Компанія досі сильно залежить від позикових коштів. Без власного ресурсу оновити техніку буде важко, а без техніки — будівництво просто зупиниться.

3.5 Сучасний підхід до управління основними засобами за кордоном значно ширший: там дивляться не тільки на звіти, а й на те, скільки техніка реально працює, як часто ламається, і скільки коштує її обслуговування. Такі методи дають краще розуміння, що саме відбувається з активами — і цього дуже бракує в українських компаніях.

3.6 Приклади TPM, ISO 55000 і підходи типу OEE показують, що управління технікою має бути постійним процесом, у якому беруть участь усі — не лише бухгалтерія чи техвідділ. Якщо працівники самі бачать проблеми й можуть на них реагувати — це дозволяє уникнути поломок, затримок і зайвих витрат.

3.7 Навіть без складних систем можна почати з малого — записувати години роботи техніки, відслідковувати витрати на ремонт, проводити просту оцінку стану. Це вже дозволяє краще планувати оновлення, уникати непередбачених зупинок і поступово вибудовувати систему контролю. І саме це — шлях до реального підвищення ефективності, навіть у складних умовах.

3.8 На основі аналізу міжнародного досвіду були сформульовані практичні рекомендації, які можуть реально допомогти ТОВ «КАНБУД» покращити управління технікою. Вони враховують те, що компанія велика, має багато будівельних об'єктів і щодня використовує десятки одиниць техніки. Серед рекомендацій — фіксація реального часу роботи, узгоджене обслуговування, створення спільної бази даних по техніці, розумне використання амортизаційних коштів і поступове впровадження цифрових інструментів. Це прості речі, але саме з них можна почати, щоб зменшити кількість зупинок і працювати стабільніше.

ВИСНОВКИ

1. Основні засоби — це не просто техніка чи облік у таблиці. Вони впливають на всі сторони роботи підприємства: від витрат і строків виконання до фінансового результату і стабільності. Тому якість обліку, контроль за станом і правильне управління ними мають ключове значення.

2. Якщо техніка класифікована формально, а методи обліку не відповідають реальному використанню, звітність починає відображати викривлену картину. Наприклад, амортизація продовжує нараховуватись, навіть коли об'єкт фактично не використовується. Це створює хибні витрати й заважає адекватно оцінити фінансовий стан.

3. У складний період, особливо в умовах повномасштабної війни, ця проблема стала ще гострішою. Частина активів опинилася на непідконтрольних територіях або простоює місяцями. Але в обліку ці зміни не завжди враховуються. Тому виникає ситуація, коли компанія фактично нічого не отримує, але витрати формально продовжують накопичуватись.

4. Саме для цього у роботі було використано динамічну модель у Stella Architect. Вона дозволила наочно побачити, як автоматичне нарахування амортизації без управлінського втручання призводить до постійного зростання втрат. При цьому навіть одне просте рішення — зупинка амортизації або запуск політики оновлення — показує, як ситуація може стабілізуватись. Це підтверджує, що облік має бути не статичним, а чутливим до змін.

5. Вибір методу амортизації також має відбуватись не за звичкою, а з урахуванням реального навантаження на техніку. Якщо метод не відповідає умовам експлуатації, показники стають недостовірними. А це позначається не лише на фінансовій звітності, а й на прийнятих рішеннях.

6. Ще один момент — це відсутність контролю за амортизаційними коштами. Хоча вони формально є, але їх рідко використовують для оновлення обладнання. У підсумку підприємство наче щось накопичує, але реально нічого не змінюється.

7. Усе це підтвердилось і в практичній частині. Компанія КАНБУД працює у важкій сфері — будівництві, і залежить від техніки майже щодня. Але більшість її основних засобів зношена. Знос перевищив 77%, а придатність впала нижче 23%. Це означає, що техніка працює з високим ступенем зносу, а в деяких випадках вже не здатна забезпечувати нормальний темп роботи.

8. Попри це, компанії вдається досягати певних покращень. Наприклад, зростає фондovіддача, змінюється структура персоналу, оптимізуються ресурси. Але без оновлення матеріально-технічної бази ці зрушення — тимчасові. Без стабільного фінансування, без доступу до якісної техніки компанія не зможе залишатись конкурентною довго.

9. У світі вже давно роблять акцент не тільки на тому, скільки обладнання є, а й на тому, як воно працює. Сучасні системи управління активами — такі як TPM, ISO 55000, підходи типу OEE або Asset Utilization — враховують години реальної роботи, ефективність, витрати на обслуговування й навіть простій. Це дозволяє бачити не лише наявність ресурсу, а його корисність для бізнесу.

10. Головна ідея таких підходів — не перекладати відповідальність на бухгалтерію чи техперсонал, а зробити управління технікою справою всієї команди. Якщо працівники бачать стан обладнання, самі повідомляють про поломки, дотримуються правил обслуговування — підприємство менше втрачає, рідше зупиняється і працює стабільніше.

11. І для цього не обов'язково одразу впроваджувати складні цифрові системи. Достатньо почати з простого: вести облік годин роботи, фіксувати витрати на ремонт, планувати графіки обслуговування. Ці дії не потребують великих ресурсів, але вже дозволяють побачити слабкі місця і прийняти рішення вчасно.

12. Головне, що стало очевидним у цій роботі: техніка має не просто бути на балансі. Вона має працювати, давати результат і не створювати зайвих витрат. Якщо це вдається — підприємство зберігає темп, якість, прибуток. Якщо ні — втрачається час, гроші і довіра. Саме тому ефективність основних засобів — це не про облік, а про результат.

13. У ході дослідження було також сформульовано практичні рекомендації для ТОВ «КАНБУД», які базуються на міжнародному досвіді, але адаптовані до реальних умов будівельної компанії. Йдеться про впровадження обліку фактичного часу роботи техніки, узгодженого підходу до обслуговування, створення єдиної бази даних, ефективного використання амортизаційних коштів та поступового застосування цифрових рішень. Ці кроки не потребують складних систем чи значних витрат, але можуть допомогти краще організувати роботу й зменшити ризики простоїв.

14. Варто також зазначити деякі обмеження дослідження. У роботі розглянуто приклад компанії «КАНБУД» — великої будівельної організації, яка одночасно реалізовує багато проєктів. Її структура, масштаби діяльності та підхід до управління технікою мають свою специфіку, тому зроблені висновки не завжди можна прямо застосовувати до інших підприємств, особливо з інших сфер. До того ж, сама будівельна галузь має свої особливості, такі як залежність від сезону, зовнішніх умов і нерівномірне навантаження на основні засоби. Ще одним обмеженням є те, що побудована динамічна модель має вузьке спрямування, вона стосується конкретного питання обліку і не охоплює всі процеси, пов'язані з управлінням основними засобами. Але в межах обраної теми ці обмеження не знижують практичної цінності отриманих висновків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 (МСБО 16). Основні засоби: Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text
2. Міжнародний стандарт фінансової звітності 13 (МСФЗ 13). Оцінка справедливої вартості : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_068#Text
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" : Наказ М-ва фінансів України від 27.04.2000 № 92 : станом на 29 лип. 2022 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV : станом на 3 верес. 2024 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
5. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 1 січ. 2025 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
6. Kasych A. O., Leuska S. N. Comparative analysis of determination of basic means of international and national standards. *Economy and Society*. 2018. No. 18.
URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-127>
7. Бухгалтерський облік : навч. посібник / Т.В. Давидюк, О.В. Манойленко, Т.І. Ломаченко, А.В. Резніченко. – Харків, Видавничий дім «Гельветика», 2016. – 392 с
8. Саванчук Т. М. Класифікація основних засобів та їх оцінка при надходженні і вибутті в системі обліку підприємства / Т. М. Саванчук, Ю. Ю. Подгорна:

- колективна монографія / за заг. ред. І. П. Приходька, О. М. Губарик. – Дніпро : Пороги, 2021. – С.93-103.
URL: <http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/6444>
9. Tsyhan R., Lyzhova Y. ANALYSIS OF APPROACHES AND METHODS OF VALUATION OF THE ENTERPRISE. *Young Scientist*. 2020. Vol. 11, no. 87.
URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-11-87-45>
 10. Сотніков А. В. Основні підходи та методи оцінки вартості підприємств / А. В. Сотніков // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ" : зб. наук. пр. Темат. вип. : Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. – Харків : НТУ "ХПІ". – 2015. – № 61 (1170). – С. 70-73.
 11. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 36 (МСБО 36). Зменшення корисності активів : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_047#Text
 12. Valuation Basics: The Three Valuation Approaches. *Quantive*.
URL: <https://goquantive.com/blog/valuation-basics-the-three-valuation-approaches/>
 13. 4.4 Valuation approaches, techniques, and methods. *PwC Viewpoint GX*. URL: https://viewpoint.pwc.com/dt/us/en/pwc/accounting_guides/fair_value_measureme/fair_value_measureme_9_US/chapter_4_concepts_u_US/44_valuation_approac_US.html#pwc-topic.dita_1515084709184631
 14. International Valuation Standards Council (IVSC). IVS 105 Valuation Approaches.
URL: <https://www.ivsc.org>
 15. Asset Valuation Methods - FMIS Software. *Financial and Management Information Systems Ltd*. URL: <https://www.fmis.co.uk/asset-valuation-methods/>
 16. Valuation of Tangible Fixed Assets: Full Guide - CPCON 2025. *CPCON*.
URL: <https://cpcongroup.com/valuation-of-tangible-fixed-assets/>
 17. Ovsiuk N., Afanasieva I., Zviriuk O. Accounting and taxation of transactions with fixed assets under ifrs and national tax legislation. *Economic scope*. 2022.
URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/180-33>

18. Petrenko A. Y., Popova V. D. Organization of accounting of fixed assets and ways of its improvement. *Economy and Society*. 2018. No. 18.
URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-138>
19. Fixed-Asset Accounting Basics. *Oracle NetSuite*.
URL: <https://www.netsuite.com/portal/resource/articles/accounting/fixed-assets-accounting-basics.shtml>
20. Типові форми обліку ОЗ та запасів скасовано: що робити бухгалтеру? – «7 хвилин» з Іриною Губіною. «Дебет-Кредит» - Бухгалтерські новини.
URL: <https://news.dtki.ua/debet-kredit/partner-news/73142-tipovi-formi-obliku-oz-ta-zapasiv-skasovano-shho-robiti-buxgalteru-7-xvilin-z-irinoiu-gubinoiu>
21. Kosyak I. Accounting policy: concept, principles, elements, and formulation for utility enterprises. *Municipal economy of cities*. 2019. Vol. 2, no. 148. P. 104–110.
URL: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2019-2-148-104-110>
22. Fraiman A., Selivanova N. Improvement of the organization of accounting of fixed assets during quarantine. *Economics: time realities*. 2022. Vol. 2, no. 60. P. 68–81.
URL: <https://doi.org/10.15276/etr.02.2022.8>
23. Гончаренко А., Мельник Т. Визнання та оцінка основних засобів підприємства за національними та міжнародними стандартами. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46.
URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-11>
24. Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченій 55-річчю кафедри обліку і оподаткування та 85-річчю від дня народження д. е. н., проф. Б. М. Литвина (26-27 вересня 2024 р., м. Тернопіль). Том 2. Тернопіль: ЗУНУ, 2024. 206 с.
25. Онищенко В. Амортизація основних засобів на підприємстві. *Головбух*.
URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7267-amortizatsiya-osnovnih-zasobv-na-pdprimstv-u-2021-rots>

26. Понедільчук Т. В., Пащенко А. М. Проблемні аспекти формування амортизаційної політики підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 51–54. DOI: [10.32702/2306-6814.2021.17.51](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.17.51)
27. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ М-ва фінансів України від 09.12.2011 № 1591.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>
28. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 "Звіт про фінансові результати" (Форма N 2) : Положення М-ва фінансів України від 31.03.1999 № 87 : станом на 19 берез. 2013 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0397-99#Text>
29. Cherkashyna T. Problem issues of fixed assets accounting under the conditions of the state of martial. *Scientific Bulletin of Odessa National Economic University*. 2024. Vol. 9, no. 322. P. 29–36.
URL: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2024-9-322-29-36>
30. Sulyma M., Smirnov D. Accounting for fixed assets of an enterprise under martial law. *Market Infrastructure*. 2023. № 70.
URL: <https://doi.org/10.32782/infrastructure70-33>
31. Marmul L., Kucherenko M. Current issues of accounting of non-current assets depreciation. *University Economic Bulletin*. 2021. No. 49. P. 108–112.
URL: <https://doi.org/10.31470/2306-546x-2021-49-108-112>
32. Suyunova Zukhra Bakhodirovna. Problems of Accounting and Auditing of Fixed Assets and Solutions With the Use of International Standards. *International Journal of Business Diplomacy and Economy*. 2023. Volume 2, No 5. P. 107–112.
33. Сичук С.М. Нарахування амортизації основних засобів в умовах воєнного стану: проблеми та аспекти. *Сучасні кризові явища в економіці та проблеми облікового, контрольного та аналітичного забезпечення управління*

- підприємством* : Тези доп. ХVІ Міжнар. науково-практ. конф., м. Луцьк, 25 трав. 2024 р. С. 200–203.
34. Zhuk V., Bezdushna Y., Popko Y. Depreciation of Enterprise Assets in Wartime. *Oblik i finansi*. 2022. No. 1(95). P. 5–12.
URL: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-1\(95\)-5-12](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-1(95)-5-12)
 35. Дем'янишина О. А. к.е.н доцент Делікатна К. В. Проблеми обліку амортизації основних засобів в Україні та шляхи їх подолання. *Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку України: збірник тез доповідей*. 2019. Умань: Ум. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. С. 297–299.
 36. КАНБУД. KAN BUD. URL: <https://kanbud.com.ua/>
 37. Юрчишена Л. В., Волинець С. М. Аналіз ефективності використання основних засобів на підприємстві. *Журнал «Ефективна економіка» - наукове фахове видання з питань економіки*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=668>
 38. Mulyk T. Analysis of fixed assets of the enterprise: methodical and practical aspects. *Market Infrastructure*. 2020. No. 46. P. 113–122. URL: <https://doi.org/10.32843/infrastructure46-19>
 39. Barbosa M., Castañeda-Ayarza J. A., Ferreira D. H. L. Sustainable management, balanced scorecard and small business: a systematic review and state of the art. *Independent Journal of Management & Production*. 2020. Vol. 11, no. 1. P. 156. URL: <https://doi.org/10.14807/ijmp.v11i1.1002>
 40. Agarwal S., Kant R., Shankar R. Exploring sustainability balanced scorecard for performance evaluation of humanitarian organizations. *Cleaner Logistics and Supply Chain*. 2022. Vol. 3. P. 100026. URL: <https://doi.org/10.1016/j.clscn.2021.100026>
 41. Губарик О.М., Соколовська Я. Удосконалення методики та організації обліку основних засобів в аграрних підприємствах. Теоретикопрактичні аспекти удосконалення обліку і контролю, системи оподаткування та фінансово-економічної безпеки в управлінні економічною стійкістю підприємств:

- колективна монографія / за заг. ред. І.П. Приходька. Дніпро : Пороги, 2018. С. 28-38
42. ISO 55000:2024. Asset management – Vocabulary, overview and principles. Replaces ISO 55000:2014; effective from 2024-07-01. Official edition. Geneva: ISO, 2024. 14 p.
 43. Juan Santos Mejía Casas. Total Productive Maintenance (TPM) and Industrial Applications: A Review Article. *Journal of Information Systems Engineering and Management*. 2025. Vol. 10, no. 31s. P. 979–981.
URL: <https://doi.org/10.52783/jisem.v10i31s.5152>
 44. Jayathilake C., Fernando K. A Systematic Review of Challenges in Implementing TPM (Total Productive Maintenance) in Manufacturing Industries: Identifying Essential Skills for Effective TPM Practice. *Journal of Desk Research Review and Analysis*. 2025. Vol. 2, no. 2. P. 115–132.
URL: <https://doi.org/10.4038/jdrara.v2i2.45>
 45. Ahuja I. P. S., Khamba J. S. Total productive maintenance implementation in a manufacturing organisation. *International Journal of Productivity and Quality Management*. 2008. Vol. 3, no. 3. P. 360.
URL: <https://doi.org/10.1504/ijpqm.2008.017504>
 46. Perry G. Understanding asset utilization and how to calculate it. *Home | Processing Magazine*.
URL: <https://www.processingmagazine.com/maintenance-safety/asset-management/article/53069162/understanding-asset-utilization-and-how-to-calculate-it>
 47. Vladimir Bukvič. How to Manage and Monitor Tangible Fixed Assets Effectively. *Journal of Accounting and Finance*. 2021. Vol. 21, no. 5.
URL: <https://doi.org/10.33423/jaf.v21i5.4825>
 48. Asset Structure, Asset Utilization Efficiency, and Carbon Emission Performance: Evidence from Panel Data of China’s Low-Carbon Industry / E. Dan et

al. *Sustainability*. 2023. Vol. 15, no. 7. P. 6264.

URL: <https://doi.org/10.3390/su15076264>

49. Breaking ground: transforming asset management- caterpillar's journey to predictive maintenance - the morey corporation. *The Morey Corporation*.

URL: <https://www.moreycorp.com/breaking-ground-transforming-asset-management-caterpillars-journey-to-predictive-maintenance/>

50. Deepa Damodaran, R. Regin, S. Suman Rajest. Analysis of fixed asset management with traditional financial statement. *American journal of science on integration and human development*. 2024. Volume 2, Issue 7. P. 1–17.

Додаток А

1. Баланс на 31 грудня 2022 р. Форма № 1-м			
Актив	Код рядка	На початок звітнього року	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи	1000		
Нематеріальні активи	1000	70,0	4
Первісна вартість	1001	186	186
Накопичена амортизація	1002	116	182
Незавершені капітальні інвестиції	1005	0	480
Основні засоби:	1010	23237	17947,0
первісна вартість	1011	49780	50777
знос	1012	-26543	-32830
Довгострокові біологічні активи	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції	1030		
Інші необоротні активи	1090	0	0
Усього за розділом I	1095	23307,0	18431,0
II. Оборотні активи			
Запаси:	1100	512511	435207
Виробничі запаси	1101	427731	355900
Незавершене виробництво	1102	84223	78575
у тому числі готова продукція	1103		232
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125	43213	37165
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	695378	432971
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	0	124
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165	12069	18192
Витрати майбутніх періодів	1170	0	0
Інші оборотні активи	1190	218431	151143
Усього за розділом II	1195	1482209	1075236

III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		
Баланс	1300	1505516,0	1093667,0
Пасив	Код рядка	На початок звітнього року	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	100,0	100,0
Додатковий капітал	1410		
Резервний капітал	1415		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	13315,0	-3649,0
Неоплачений капітал	1425	()	()
Усього за розділом I	1495	13415,0	-3549,0
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	7578	45268
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600		
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615	71700	61306
розрахунками з бюджетом	1620	24	0
у тому числі з податку на прибуток	1621	24	0
розрахунками зі страхування	1625	0	0
розрахунками з оплати праці	1630	47	28
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690	1412752	990614,0
Усього за розділом III	1695	1484523	1051948,0
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		
Баланс	1900	1505516,0	1093667,0

Додаток Б

2. Звіт про фінансові результати за рік 2022 р.

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	1160958	2248765
Інші операційні доходи	2120	0	73
Інші доходи	2240	0	0
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	1160958	2248838
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	-1147660	-2187503
Інші операційні витрати	2120	-275	-1159
Інші витрати	2240	-8	-29
Разом витрати (2050 + 2120 + 2240)	2285	-1147943	-2188691
Фінансовий результат до оподаткування (2280 - 2285)	2290	13015	60147
Податок на прибуток	2300	2342,7	10572,6
Чистий прибуток (збиток) (2290 - 2300)	2350	10672,3	49574,4

Додаток В

1. Баланс на 31 грудня 2023 р. Форма № 1-м			
Актив	Код рядка	На початок звітнього року	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи	1000		
Нематеріальні активи	1000	4	0
Первісна вартість	1001	186	186
Накопичена амортизація	1002	182	186
Незавершені капітальні інвестиції	1005	480	549
Основні засоби:	1010	17947,0	11908,0
первісна вартість	1011	50777	48379
знос	1012	-32830	-36471
Довгострокові біологічні активи	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції	1030		
Інші необоротні активи	1090	0	0
Усього за розділом I	1095	18431,0	12457,0
II. Оборотні активи			
Запаси:	1100	435207	290651
Виробничі запаси	1101	355900	192338
Незавершене виробництво	1102	78575	97846
у тому числі готова продукція	1103	232	0
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125	37165	28573
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	432971	135685
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	124	0
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165	18192	14103
Витрати майбутніх періодів	1170	0	0
Інші оборотні активи	1190	151143	65975
Усього за розділом II	1195	1075236	535421

III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		
Баланс	1300	1093667,0	547878,0
Пасив	Код рядка	На початок звітнього року	На кінець звітнього періоду
1	2	4	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	100,0	5 100,0
Додатковий капітал	1410		
Резервний капітал	1415		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-3649,0	-6320,0
Неоплачений капітал	1425	()	()
Усього за розділом I	1495	-3549,0	-1220,0
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	45268	0
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600		
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		88700
товари, роботи, послуги	1615	61306	60236
розрахунками з бюджетом	1620	0	294
у тому числі з податку на прибуток	1621	0	0
розрахунками зі страхування	1625	0	0
розрахунками з оплати праці	1630	28	32
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690	990614,0	311136,0
Усього за розділом III	1695	1051948,0	549098,0
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		
Баланс	1900	1093667,0	547878,0

Додаток Г

2. Звіт про фінансові результати за рік 2023 р.

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	1297387	1160958
Інші операційні доходи	2120	701	0
Інші доходи	2240	0	0
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	1298088	1160958
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	-1271758	-1147660
Інші операційні витрати	2120	-2298	-275
Інші витрати	2240	-38	-8
Разом витрати (2050 + 2120 + 2240)	2285	-1274094	-1147943
Фінансовий результат до оподаткування (2280 - 2285)	2290	23994	13015
Податок на прибуток	2300	4341,4	2342,7
Чистий прибуток (збиток) (2290 - 2300)	2350	19652,6	10672,3

Додаток Д

1. Баланс на 31 грудня 2024 р. Форма № 1-м			
Актив	Код рядка	На початок звітнього року	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи	1000		
Нематеріальні активи	1000	0	0
Первісна вартість	1001	186	186
Накопичена амортизація	1002	186	186
Незавершені капітальні інвестиції	1005	549	480
Основні засоби:	1010	11908,0	9068,0
первісна вартість	1011	48379	39576
знос	1012	-36471	-30508
Довгострокові біологічні активи	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції	1030		
Інші необоротні активи	1090	0	0
Усього за розділом I	1095	12457,0	9548,0
II. Оборотні активи			
Запаси:	1100	290651	243254
Виробничі запаси	1101	192338	178268
Незавершене виробництво	1102	97846	63813
у тому числі готова продукція	1103	0	0
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125	28573	14376
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	135685	126887
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	134
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	0	0
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165	14103	14971
Витрати майбутніх періодів	1170	0	0
Інші оборотні активи	1190	65975	55168
Усього за розділом II	1195	535421	455090

III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		
Баланс	1300	547878,0	464638,0
Пасив	Код рядка	На кінець звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	4	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	5 100,0	5 100,0
Додатковий капітал	1410		
Резервний капітал	1415		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-6320,0	-53,0
Неоплачений капітал	1425	()	()
Усього за розділом I	1495	-1220,0	5047,0
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	0	0
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600		
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	88700	96895
товари, роботи, послуги	1615	60236	40292
розрахунками з бюджетом	1620	294	393
у тому числі з податку на прибуток	1621	0	0
розрахунками зі страхування	1625	0	0
розрахунками з оплати праці	1630	32	32
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690	311136,0	225084,0
Усього за розділом III	1695	549098,0	459591,0
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		
Баланс	1900	547878,0	464638,0

Додаток Е

2. Звіт про фінансові результати за рік 2024 р.

ЕСтаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	1267814	1297387
Інші операційні доходи	2120	231	701
Інші доходи	2240	0	0
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	1268045	1298088
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	-1223298	-1271758
Інші операційні витрати	2120	-26390,7	-19390,4
Інші витрати	2240	-2073	-2298
Разом витрати(2050 + 2180 + 2270)	2285	-1251761,7	-1293446,4
Фінансовий результат до оподаткування (2280 - 2285)	2290	16283,3	4641,6
Податок на прибуток	2300	1668,3	497,2
Чистий прибуток (збиток)(2290 - 2300)	2350	14615,0	4144,4